

Kuopion Lääninhallituksen kortteli 31

ARK—BYROO

Arkkitehtitoimisto Ark—byroo oy

Työpajankatu 10 A 49, 7. kerros
00580 Helsinki

info@arkbyroo.fi

www.arkbyroo.fi

+358 50 574 8710

Tilaaaja:

Senaatti-kiinteistöt

Tilaaajan edustaja:

Sirpa Rouhiainen, myyntipäällikkö

Joni Koskela, kiinteistöpäällikkö

Tekijä:

Ark-byroo oy

Työryhmä:

Marianna Heikinheimo, TkT, projektin johtaja, tutkija

Hanna Jaakonmäki, arkkitehti, tutkija

Jenni Jousi, arkkitehti, tutkija

Teijo Törmänen, arkkitehti, taitto

Nimeke: Kuopion lääninhallituksen kortteli**Osa 1: Kuopion lääninhallituksen kortteli 31.****Ympäristöhistoriallinen selvitys.**

Osa 2: Kuopion lääninhallituksen maanmittauskonttori.
Rakennushistoriaselvitys.

Osa 3: Kuopion lääninhallituksen maaherran virkatalo.
Rakennushistoriaselvitys.

Julkaisija: Senaatti-kiinteistöt

Julkaisupaikka: Helsinki

Julkaisuajankohta: 31.1.2025

1. painos

Avustajat:

Juuso Heikinheimo, talvikuvat droonilla

Mikko Ahvonen, syyskuvat droonilla

ISBN:

978-952-368-172-9 (painettu)

978-952-368-173-6 (pdf)

Etukannen kuva: Viistokuva 3.1.2025 Juuso Heikinheimo, Ark-byroo.

Painopaikka: Grano Oy

Sisällys

TIIVISTELMÄ	5
1. JOHDANTO	6
1.1 Lääninhallituksen kortteli 31	6
1.2 Tehtävä	6
1.3 Perustiedot	7
2. KORTTELI 31 OSANA KUOPION HISTORIALLISTA KAUPUNKIRAKENNETTA	13
2.1 Kortteli 31 asemakaavoissa	13
2.2 Ympäröivien kortteleiden historiallisia vaiheita	21
2.3 Puistot	24
3. KORTTELIN 31 VAIHEET	28
3.1 Rakennuskanta	28
3.2 Piha-alue	33
4. NYKYTILA	39
4.1 Pihapiiri	40
4.2 Pihapiirin valokuvadokumentointi	43
4.3 Korttelijulkisivujen kerroksellisuus	52
4.4 Korttelin 31 kaupunkikuvan valokuvadokumentointi	56
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	63
LÄHTEET	65

Asiasanat:

Basilier Julius, Björnberg Ricardo, Kiseleff Constantin,
Kuopio, Lindqvist Ludvig, lääninhallitus, maaherra,
maanmittauskonttori, maanmittauslaitos, Melakari Martti,
muotopuutarha, residenssi, Sadeniemi Yrjö, Toivio Väinö,
virkatalot, virka-asunnot, virastotalot.

Tiivistelmä

Kuopion lääninhallituksen korttelin 31 ympäristöhistoriallinen selvitys on Senaatti-kiinteistöjen tilaama konsulttityö, joka valmistui tammikuussa 2025. Työ kohdistui lääninhallituksen kiinteistön (297-1-31-1) rakennuskannan ja pihan vaiheisiin sekä kaupunkikuvaan. Kohdetta on tutkittu arkisto-, kirjallisuus- ja kenttätutkimuksen menetelmin.

Lääninhallituksen korttelin ensimmäinen rakennusvaihe valmistui vuonna 1885. Alkuperäinen asemapiirros vuodelta 1882 kertoo, että suunnitelma otti oivaltavasti huomioon maaston muodot, vaikka sommitelma tavoitteli symmetriaa. Uusrenessanssityyliset rakennukset, jotka käsittivät päärakennuksen, maanmittauskonttorin, talousrakennuksen, ulkokuonerakennuksen ja huvimajan, suunnittelivat Yleisten töiden ylihallituksen arkkitehdit Constantin Kiseleff ja Ludvig Lindqvist. Kaksikerroksisen päärakennuksen alakerrassa oli virasto ja yläkerrassa maaherran

asunto. Sivurakennuksia laajennettiin ja korotettiin ennen sotia. Tontin eteläosaan valmistuivat 1954 modernit virastotalot ja maaherran virkatalo arkkitehti Martti Melakarin suunnittelemina.

Kortteli 31 kaavoitettiin 1800-luvun puolivälissä lääninhallitusta varten. 1880-luvun rakennusryhmä muodostaa arvokkaan päätteen Maaherrankadulle, joka oli pääkatu Kuopion ensimmäisessä asemakaavassa vuodelta 1755. Epäsymmetrisesti sommiteltu, punatiilinen 1950-luvun rakennusryhmä tontin eteläpäässä on yhtenäinen ja arkkinen kokonaisuus. Moderni ryhmä muodostaa kontrastin 1880-luvun perusluonteeltaan symmetriselle sommitelmalle, jonka rakennukset ovat rapattuja ja vaaleita.

Alkuperäiset 1885 valmistuneet rakennukset ovat säilyneet hyvin, lukuun ottamatta ulkorakennusta. Erityisen hyvin on säilynyt päärakennuksen kadunpuoleinen julkisivu, kunniapiha katettuine vaunurampeineen sekä kadun kulmausten avoimet,

aidatut alueet. 1880-luvun puutarhasta on jäljellä vain osa, mutta korkea kallio ja huvimaja ovat säilyneet. Tontin eteläosa on nykyisin täynnä rakennuksia ja asfaltoitua pysäköintialuetta. Alkuperäisen sommitelman symmetriaa ei enää ole havaittavissa ja virastotalojen laajennus vuodelta 2013 katkaisee näkymän järveltä päärakennukselle ja päinvastoin. Rantaviiva on muuttunut ja korttelin yhteys järveen on heikentynyt.

Lääninhallituksen 1880-luvun rakennusryhmällä on merkittävä kaupunkikuvallinen arvo, ja se muodostaa tärkeän fyysisen osan Kuopion historiallista keskustaa Piispanpuiston ympäristössä. 1955 valmistunut rakennusryhmä kuvastaa valtion hallinnon kasvamista sotien jälkeen ja on vakiinnuttanut asemansa Kuopionlahden rantamaisemassa. Kortteli yhdistää useita viheralueita ja sillä on arkkitehtonisia, puutarhataiteellisia sekä historiallisia merkityksiä, kuten valtionhallinnon 140 vuoden jatkumo.

1. Johdanto

1.1 Lääninhallituksen kortteli 31

Lääninhallituksen rakennuskokonaisuus liittyy Kuopion perustamiseen vuonna 1775 keskeisesti, sillä kuningas Kustaa III perusti Kuopion Savo-Karjalan läänin hallinnolliseksi keskukseksi ja maaherran asuinpaikaksi. Lääninhallituksen residenssin rakentaminen viivästyí ja toteutui vasta Venäjän alaisuudessa 1880-luvulla. Lääninhallituksen kortteli Kuopion I kaupunginosassa Väinölänniemellä on rakentunut pääpiirteissään kahdessa päävaiheessa valtionhallinnon muuttuviin tarpeisiin. Vanhimmat rakennukset ovat 1880-luvulta ja nuorempi rakennuskanta pääosin 1950-luvulta. 1800-luvun rakennuskantaa edustavat päärakennus, Maanmitauskonttori ja C-rakennus. 1950-luvun rakennuskantaa edustavat Maanherran virkatalo ja kaksi virastotaloa, jotka on laajennuksen välityksellä liitetty yhdeksi rakennukseksi. Virastot on liitetty yhteen lasisella laajennuksella 2010-luvun alussa.

Kortteli 31 rajautuu etelässä Lappalaisenkatuun, lännessä Piispankatuun, pohjoisessa Hallituskatuun ja idässä Sepänkatuun. Lääninhallituksen korttelin ympäristö on vihreää: länsipuolella avautuu Brahenpuisto, pohjoisessa edustava Piispanpuisto ja etelässä Kuopionlahden ranta-alue, joka jatkuu Väinölänniemien kansallispuistoon saakka.

Lääninhallituksen kortteli on suojeltu asetuksella ja eri tasoisilla kaavoilla. Kohde on osa Kuopion kaupunkipuistoa. Suojelumääräykset on selostettu kappaleessa 1.3 Perustiedot.

1.2 Tehtävä

Ympäristöhistoriaselvitys muodostaa yhden kolmesta rinnakkaisesta toimeksiannosta, jotka käsittelevät Kuopion lääninhallituksen korttelin 31 ympäristöhistoriaa, Maanmitauslaitoksen rakennuksen rakennushistoriaa ja Maaherran virkatalon rakennushistoriaa.

Kuopion kaupungin kaavoitusinsinööri Roope Ruhaselta saimme luettelon Lääninhallitusta koskevista asemakaavoista. Suurin osa vanhoista asemakaavoista on saatu Kuopion kaupungin kulttuurihistoriallisen museon kokoelmista ja uusimpia on saatu Kuopion kaupungin karttapalvelusta. Kuopion kaupungin kulttuurihistoriallinen museo oli myös keskeinen vanhojen valokuvien lähde. Keskeisiä kirjallisia lähteitä olivat Kuopion vanhimpien asemakaavojen ja kaupungin rakentumisen osalta Henrik Liliuksen ja Pekka Kärjen toimittama *Suomen kaupunkirakentamisen historia* (2014) ja Helena Riekin teos *Kuopion kaupungin rakennushistoria* (2015). Myös Senaatti-kiinteistöjen toimeksiannosta nykyisen asemakaavan valmistelun yhteydessä laadittu rakennuskulttuuriselvitys¹ sekä maisema- ja kaupunkikuvaselvitys² johdattivat kohti nykytilanteen ymmärtämistä. Lääninhallituksen rakennuksesta ja C-talosta on myös olemassa aikaisemmat rakennushistoriaselvitykset.³ Alueella suoritettiin katselmus lokakuussa 2024, jolloin kohde dokumentoitiin valokuvaamalla. Kohde kuvattiin dronilla lokakuussa 2024 ja tammikuussa 2025.

Johdantoluvussa on esitetty kohteen kuvaus, toimeksiannon sisältö ja kohteen perustiedot. Selvityksen toinen luku käsittelee korttelin asemakaavallisia vaiheita ja pyrkii vastaamaan kysymykseen siitä, miten asemakaavalliset vaiheet ovat vaikuttaneen korttelin muotoutumiseen ja mikä asema korttelilla 31 on ollut Kuopion kaupunkirakenteessa. Luvussa on myös tuotu esiin ympäröivien kortteleiden ja puistojen historiallista luonnetta. Luku kolme käsittelee korttelin 31 rakennuskannan ja luku neljä korttelin 31 piha-alueen keskeisiä vaiheita. Rakennusten osalta on esitetty kaavioiden avulla rakennusten rakentaminen, laajentaminen ja purkaminen kolmessa vaiheessa: 1885, 1955 ja 2025. Pihan osalta on esitetty vastaavat kaaviot ja niissä yhteydet ympäröiviin kortteleihin, toiminnalliset alueet, reitit, näkymät, rakenteet ja kasvillisuusvyöhykkeet. Muutoksia havainnollistavat kaaviosarjat on koottu hyödyntäen eri lähteitä. Nykytilan dokumentointi ja analyysi luvussa viisi on jaettu kolmeen osaan: pihapiiriin ja kaupunkikuvan luonnehdintaan sekä korttelin 31 säilyneisyyden historiallisten piirteiden arviointiin, joka on esitetty kaaviona. Kuudes luku, johtopäätökset, esittelee työn tuloksena muodostuneen ymmärryksen korttelin ja sen pihojen kehitysvaiheista, ominaispiirteistä, säilyneisyydestä ja nykytilasta.

1 Pöyry Environment Oy 2010.

2 Pöyry Finland 2010.

3 Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo Oy 2018 ja 2019.

1.3 Perustiedot

KIINTEISTÖ

Kiinteistötunnus: 297-1-31-1

Kaupunginosa: 1. Väinölänniemi

Kortteli: 31

Tontin ala⁴: 14790 m²

RAJAUTUMINEN

Kortteli rajautuu pohjoisessa Hallituskatuun ja Piispanpuistoon, idässä Sepäncatuun, etelässä Lappalaisenkatuun ja Kallanran-taan, ja lännessä Piispankatuun ja Brahenpuistoon.

OMISTUS

Tontti siirtyi valtion omistukseen vuoden 1849 jälkeen.⁵

KAAVALLINEN TILANNE

Yleiskaava

Voimassa olevassa keskustan yleiskaavassa (vahvistettu 13.8.2001) kortteli sijaitsee julkisten palveluiden ja hallinnon alueella, jonne saa sijoittaa julkisia tai yksityisiä palveluja palvelevia rakennuk-sia ja rakennelmia.⁶

Asemakaava

Asemakaava 742 on hyväksytty kaupunginvaltuustossa 14.6.2011 ja tullut voimaan 15.6.2011.

Kortteli 31 on merkitty hallinto- ja virastorakennusten kortte-lialueeksi (YH-4).

↑ Viistoilmakuva lääninhallituksen korttelista 31.

⁴ Kuopion karttapalvelun kiinteistötiedot, kiinteistö 297-1-31-1.KKP.

⁵ Arkkitehtitoimisto Jorma Tepo:n rakennushistoriaselvityksessä 2018 viitataan Joensuun maakunta-arkiston muistioon 9.3.1978, mutta tarkka vuosi ei ole tiedossa.

⁶ Kuopion yleiskaava 2001. Keskeisen kaupunkialueen yleiskaava. KKP.

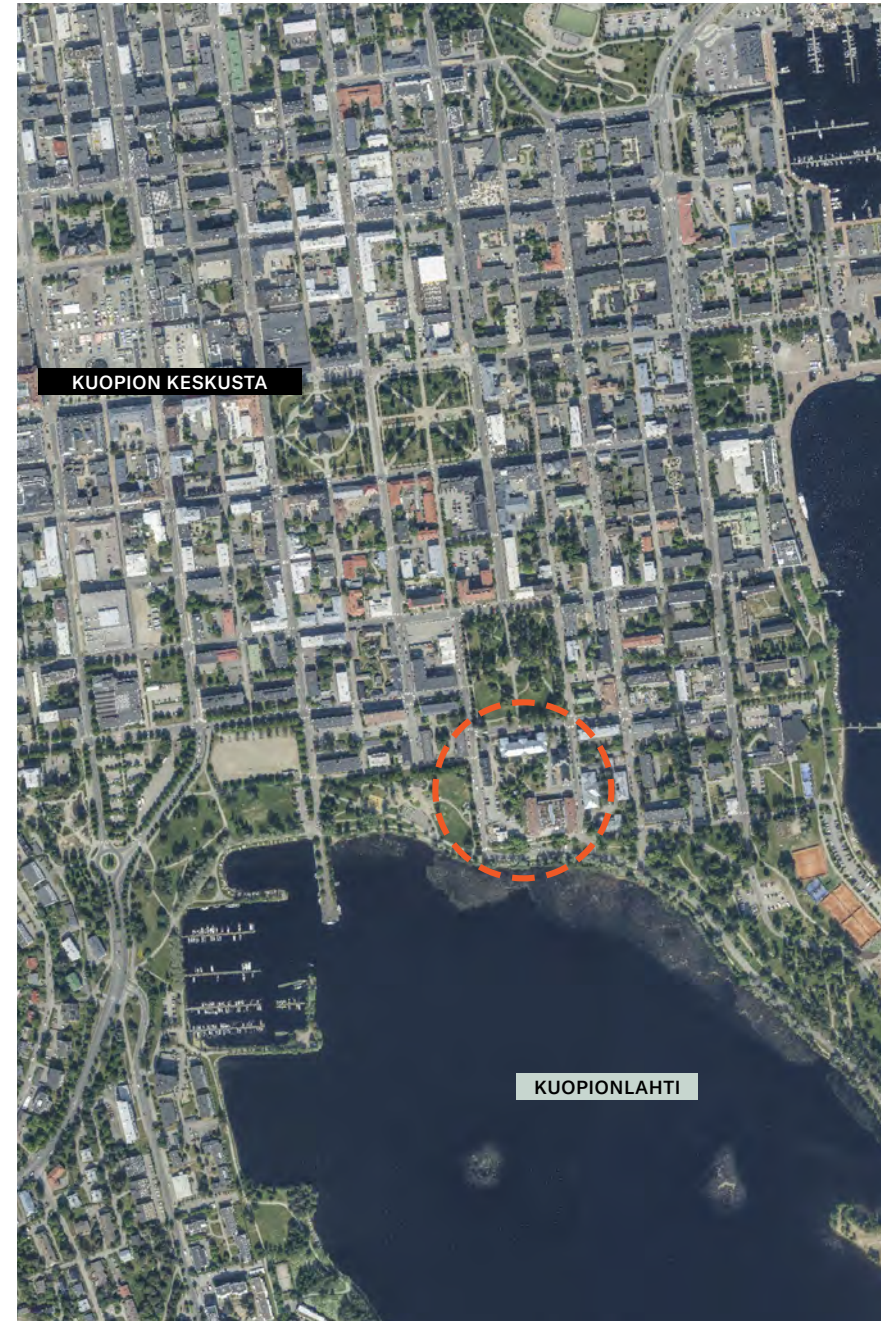
SUOJELU

Kansallinen kaupunkipuisto

Kuopion kaupunkipuisto (VN/29679/2022) on maankäyttö- ja rakennuslaissa määritelty kaupunkiympäristössä sijaitseva puistojen, arvokkaiden kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden muodostama laaja kokonaisuus, jonka säilyttämiseen ja hoitamiseen kaupunki on sitoutunut.⁷ Kaupungin asettamia tavoitteita ovat tärkeiden näkymien kartoittaminen ja avaaminen kohteen erityispiirteet huomioiden, sekä kulttuuriympäristön arvojen turvaaminen. Toimenpiteinä on todettu kortteliin 31 liittyen tarve päivittää asemakaava ja sen suojelumerkinnot. Kaavoituksessa tulee huomioida alueen yleisilme, kortteliluonne, sekä säilyttää katujulkisivut ja sopeuttaa mahdollinen täydennysrakentaminen vanhan rakennuskannan mittakaavaan ja ulkoasuun.⁸

Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö

Lääninhallituksen kortteli kuuluu valtakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen alueeseen *Kuopion Piispanpuiston ympäristö ja kuurojen koulu*. RKY-alueeseen lukeutuu Piispanpuiston laidalla sijaitsevat 1800-luvun ja 1900-luvun alun julkiset rakennukset Lääninhallituksen kortteli mukaan lukien, sekä sen itäpuolisen kuurojen koulun rakennukset. Museoviraston kuvauksen mukaan ”*Piispanpuisto ympäristöineen on monessa vaiheessa muovaunut kokonaisuus. Kuopion seudun ensimmäiset kirkot ovat sijainneet paikalla, joka muutettiin puistoksi 1884 uuden lääninhallituksen yhteyteen. Piispan talosta nimityksensä saaneen puiston ympärille ovat keskittyneet läänin hallintoon liittyneet rakennukset ja muita julkisia rakennuksia.*”⁹ Piispanpuiston ympäristö määriteltiin RKY-alueeksi vuonna 1993.¹⁰

⁷ Kuopion kaupunki 2023, 2.

⁸ Kuopion kaupunki 2023, 67.

⁹ Kuopion Piispanpuiston ympäristö ja kuurojen koulu. RKY-alueet. Museovirasto.

¹⁰ Pohjois-Savon liitto 2006, 27.

→ Lääninhallituksen kortteli 31 korostettuna
Kuopion kaupungin ilmakuvaaotteesta 2023.
KKP.

Asetussuojelu

Kuopion lääninhallitus on suojeltu asetuksella 480/85 (VN 5.9.1994) määräyksellä alue S3: ”*Rakennusryhmään kuuluu ainoastaan suojeltavia rakennuksia sekä niihin liittyvänä rakentamalla tai istuttamalla muodostettu alue (2§ 2mom.). Alue rajataan suojelupäätöksessä.*” Suojelupäätös koskee rakennuksia huvimaja, lääninhallitus, maaherran residenssin talousrakennus ja maanmittauskonttori, joista lääninhallitus on suojeltu S1-merkinnällä: ”*Rakennus suojellaan kokonaan.*”¹¹

Maakuntakaava

Piispanpuiston ympäristö on määritelty Pohjois-Savon maakuntakaavassa 2030 rakennussuojelukohteeksi tai -alueeksi (SR 11.1004). Alueella todetaan olevan rakennushistoriallisia, historiallisia ja maisemallisia arvoja.¹²

Yleiskaava

Korttelin kolme vanhinta rakennusta (lääninhallituksen päärakennus, apurakennus ja maanmittauskonttori), huvimaja sekä korttelin pohjoisosan piha-alue yhdessä viereisen kuurojen koulun korttelin kanssa on suojeltu yleiskaavassa merkinnällä SR-1. Suojelumerkinnän SR-1 mukaan: ”*Rakennussuojelukohde tai -alue: Rakennus- tai kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue tai kohde, joka tulee suojella.*”¹³

11 Museovirasto. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. Kohde 200219.

12 PSMK 2030 liite Kuopion keskustan kulttuuriympäristö tarkistuksineen. Pohjois-Savon liitto.

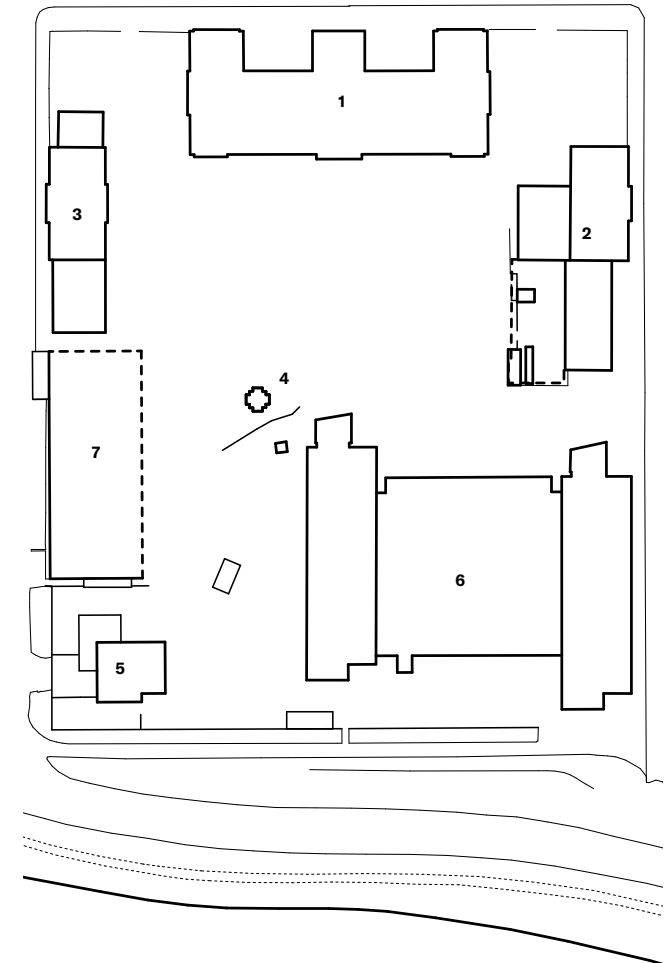
13 Kuopion yleiskaava 2001. Keskusta. Kartta 3A. Kulttuurihistorialliset rakennuskohdet. KKP.

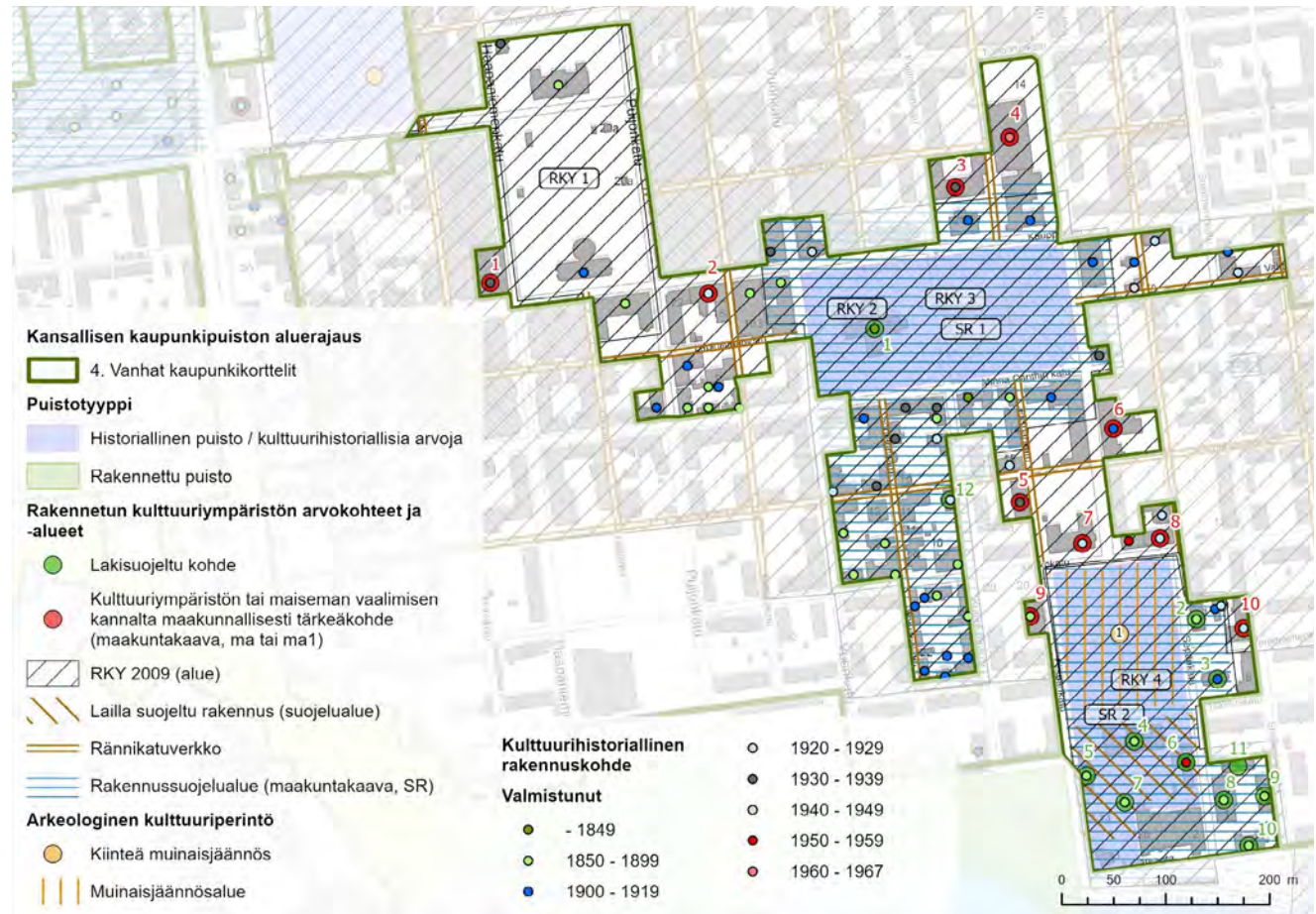
→ Lääninhallituksen kortteli 31 korostettuna Kuopion kaupungin ilmakehuvaotteessa. Kuopion karttapalvelun ilmakehu, 2023.

LUETTELO VUONNA 2025 OLEMASSA OLEVISTA RAKENNUKSISTA JA NIIDEN LAAJENNUKSISTA

Rak. nro	Rakennuksen nimi	Rakentamisaikajankohta	Suunnittelijat	Rak.tunnus
1	Lääninhallituksen päärakennus	1885 uudisrakennus	Constantin Kiseeleff Ludvig Isak Lindqvist	1027776535
2	Maanmittauskonttori	1885 uudisrakennus 1896 laajennus 1911 korotus 1934 laajennus 1939 polttoainevarasto (kellari) 1995 kansirakenne 2011 suojat kansirakenteelle	Constantin Kiseeleff Julius Basilier Ricardo Björnberg Yrjö Sadeniemi ja Väinö Toivio - Riitta Korhonen -	1027776579
3	Talousrakennus	1885 uudisrakennus 1914 korotus 1914 laajennus 1931 korotus 1939 laajennus	Constantin Kiseeleff Ricardo Björn-berg Ricardo Björn-berg - Annikki Virtanen	102777658A
4	Huvimaja	1885 uudisrakennus	-	
5	Maaherran virkatalo	1954 uudisrakennus 1971 laajennus	Martti Melakari Esa Malmivaara	1027776568
6	Virastotalot	1954 uudisrakennus 2012 laajennus (väliosa)	Martti Melakari Arkkitehtitoimisto A-konsultit	1027776546
7	Maanalainen pysäköintihalli ja autokansi	2012 uudisrakennus	-	1021164501

↑ Karttakooste eri suojelutasoista. Kortteli 31 rajautuu pohjoisessa kiinteän muinaisjäännöksen alueeseen. Kartta Kuopion kaupunki 2023, 66.

2. Kortteli 31 osana Kuopion historiallista kaupunkirakennetta

2.1 Kortteli 31 asemakaavoissa

Tässä luvussa on käsitelty korttelia 31 koskevia asemakaavoja kronologisessa järjestyksessä kirjallisten lähteiden ja asemakaavakarttojen perusteella. Kirjallisista lähteistä on saatu tietoja alueen yleisestä asemakaavallisesta kehityksestä. Keskeiset asemakaavakartat on esitetty kuvina. Asemakaavakartoista tehdyt havainnot tarkentavat kuvaa korttelin 31 osalta.

1776 P. Kjellmannin kaava

Kuningas Kustaa III:n muodosti lääninjaon uudistuksen yhteydessä Kymenkartanon pohjoisesta osasta ja Hämeen lääniin kuuluneesta Rautalammista Savon ja Karjalan läänin, jonka keskuspaikaksi tuli Kuopio. Kaupunki sai myös vapaakaupunkioikeudet, jotka helpottivat kaupankäyntiä ja edistivät taloudellista kehitystä, vuonna 1782. Maaherra Otto Ernst Boijen ja maanmittari Pehr Kjellmannin yhteistyössä laatima asemakaava vahvistettiin vuonna 1776.¹⁷ Vaikka Lääninhallituksen nykyinen kortteli jäi Kuopion ensimmäisen asemakaavan alueen ulkopuolelle, 1700-luvun kustavilainen asemakaava on määrittänyt Kuopion keskustan kaupunkirakennetta, ja siten myös Lääninhallituksen korttelin muotoa, myöhemmissä vaiheissa.

Suomen kaupunkirakentamisen historiaa tutkineen Henrik Liliuksen mukaan maanmittari Pehr Kjellmannin ruutuasema-kaava pyrki varmistamaan paloturvallisen kaupunkirakenteen ja vahvistamaan kaupungin asemaa hallintokuntana. Pääkatujen lisäksi kortteleita jakoiva palokujat.¹⁸ Ruutukaava-alueen lounais- ja luoteiskulmat olivat viistot. Liliuksen arvioiden mukaan katuverkko määräytyi pitäjän kirkon sijainnin mukaan siten, että se muodosti päätteen Maaherrankadulle pohjoisesta katsoen. Suunnitelmaan kuului kolme toria. Ranta-alueille ei esitetty suunnitelmia. Kaavassa oli osoitettu rakennuspaikka, sekä maaherran asuinrakennusta että virkakuntaa varten.¹⁹

¹⁷ Lilius 2014, 16.

¹⁸ Katujen leveys oli 24 kyynärää eli nykymitoissa 14,24 metriä, ja useimmat tontit olivat kooltaan 100 x 140 kyynärää eli 59,4 kertaa 83,16 metriä eli lähes 5000 neliömetrin suuruisia. Jokaisen korttelin halkoi myös 12 kyynärän eli nykymitoissa 7,12 metrin levyinen palokuja.

¹⁹ Lilius 2014, 16.

1787 J. Tengströmin kaava

Asemakaava-aluetta laajennettiin ja vanhan pitäjänkirkon ympäristöä muokattiin. Kirkkoaukion eli nykyisen Piispanpuiston eteläpuolelle avattiin Residenssitori, johon liittyi sädekatusomitelma. Residenssi-nimitys viittasi läänin maaherran residenssiin. Väinölänniemi liitettiin toriin kaakkoiskulmassa avautuvalla pitkällä katulinjalla ja torin lounaiskulmaan sijoitettiin pitkä, Kuopionlahdelle johtava diagonaali katu. Torin eteläreuna varattiin maaherran residenssiä varten ja aukion sivuille varattiin tontit kahta majataloa varten. Maaherran taloa ei kuitenkaan rakennettu Ruotsin vallan aikana kaavan osoittamalle paikalle, mutta lääninhallituksen virkahenkilöt asettuivat Kirkkokadun varteen Residenssipuiston pohjoispuolelle.²⁰

20 Lilius 2014, 16–17.

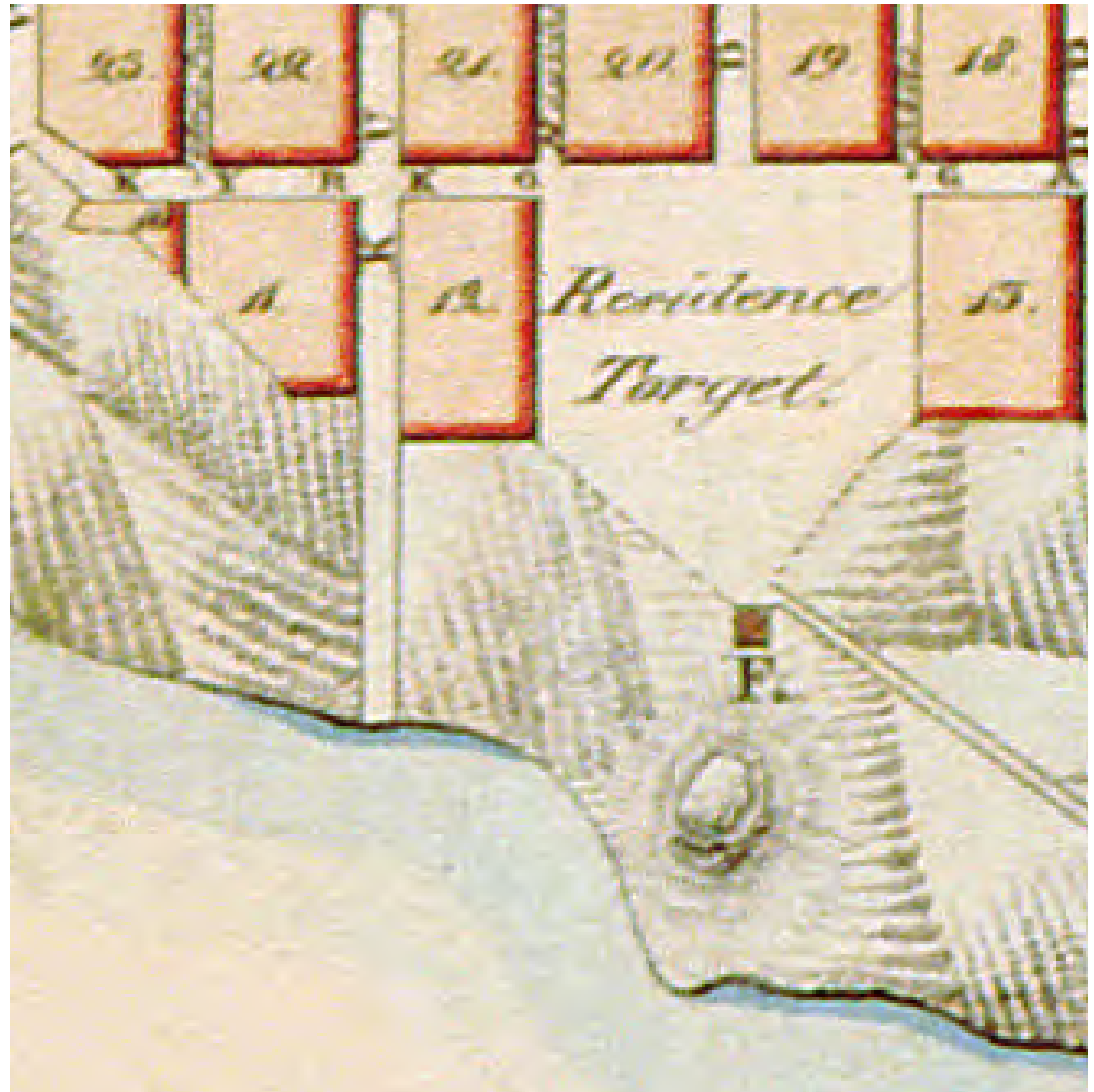
→ Vuoden 1788 kartassa (ote) näkyy tontin omistajat. Lääninhallituksen tulevalle rakennuspaikalle kirkon eteläpuolelle on merkitty kirjan q, joka tarkoittaa Residenssitoria. Kirkon pohjoispuolella oli useita valtion työntekijöiden omistamia kiinteistöjä: tontin 17 omisti Maanmittaustoimiston johtaja Hall, tontin 19 Valtiosihteeri Blom, tontin 20 Hn Landshöjd Carpelan ja tontin 21 Kongliga rentmästare Edbom. KKM.

Liliuksen tulkinnan mukaan Kuopio alkoi rakentua heti perustamisensa jälkeen ja Residenssitorista tuli pian toinen kaupungin kahdesta keskuksesta Kustaantorin ohella.²¹ Puinen kaupungin vanha kirkko Maaherrankadun eteläpäästä purettiin, kun uusi kirkko valmistui Kustaantorin laidalle. Vuonna 1838 päivätyssä kartassa ”Publika byggnader” näkyy Residenssitori, jonka kaakkois- ja lounaislaidat ovat viistoja. Torin eteläkulmassa on kauppa ja kaupalta johtaa diagonaali katu kohti Väinölänniemellä sijaitsevaa pappilaa.

21 Lilius 2014, 17.

→ Residenssitorin muoto on muuttunut ja sen etelälaitaan on rakennettu kauppa nykyisen Lääninhallituksen päärakennuksen kohdalle. Kaupalta johtaa diagonaali reitti kohti Väinölänniemellä sijaitsevaa pappilaa. Residenssitorin pohjoisosaa on nykyisessä asemassaan. Publika byggnader 1838. KKM.

1860 asemakaava

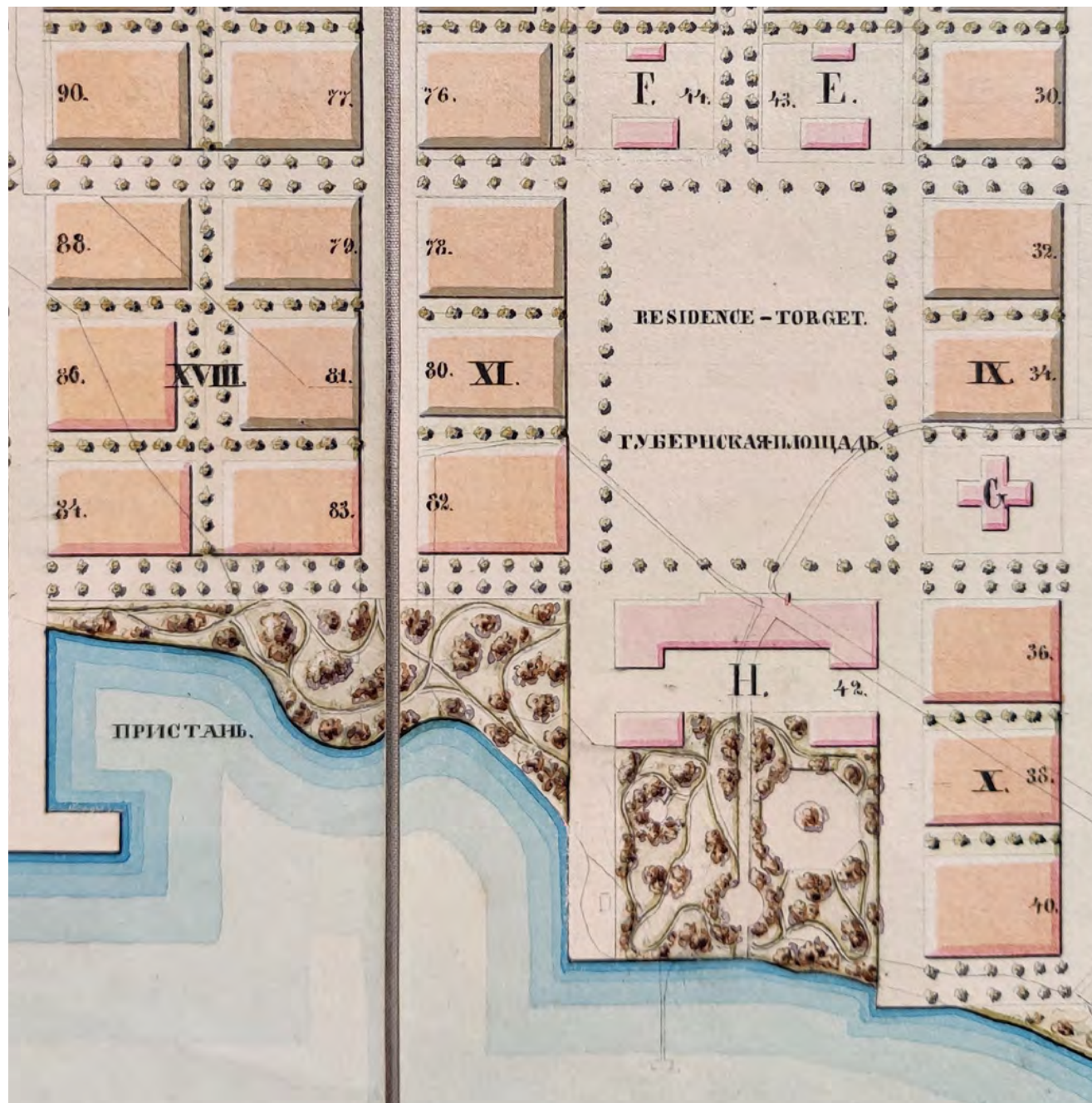
Vuonna 1860 vahvistettiin seuraava asemakaava, jossa muutettiin kortteleiden mittasuhteita ja suoristettiin katulinjoja. Kaava perustui Carl Albert Edelfeldtin luonnostelmaan vuodelta 1858. Kaupunkiin esitettiin puistokatuja ja kortteleita halkovia puukujanteita, joiden katsottiin lisäävän paloturvallisuutta. Neljästä kujan halkomasta korttelista muodostettiin suorkortteleita. Aluetta laajennettiin länteen ja pohjoiseen. Kuopion rakentamista jatkettiin 1700-luvun asemakaavan periaatteen mukaisesti 24 kyynärää leveillä kaduilla, vaikka ajankohdan määräysten mukaan katujen olisi tullut olla 25 kyynärää leveitä.²²

Asemakaavassa nykyiseen Lääninhallituksen kortteliin oli sijoitettu tontin pohjoisreunan suuntainen päärakennus ja sen eteläpuolelle kaksi samansuuntaista pientä sivurakennusta. Korttelin eteläosassa on suuri symmetrinen muotopuutarha.²³

²² Riekkä 2005, 47.

²³ Plan af Kuopio Stad, 1860. KA.

→ Carl Albert Edelfeldtin karttaluonnostelma vuodelta 1858. Nykyinen lääninhallituksen kortteli on merkitty kuvernöörin residenssinä. KA.

1881 Uno Gyllingin vahvistamaton asemakaava

Seuraava, Uno Gyllingin laatima vahvistamaton kaava vuodelta 1881 ohjasi rakentamista 1900-luvun alkuun saakka.²⁴ Tällä suunnitelmalla pyrittiin mutkittlevien katulinjojen oikomiseen. Kuopion rakennushistoriaa tutkinut Helena Riekkä toteaa, että Gyllingin asemakaavakartta osoittaa silloisen tonttijaon, jossa osa tonteista käsittää koko korttelin, osa on puolitettu ja osa jaettu neljään yhtä suureen osaan tai pienempiin tontteihin on jaettu vain korttelin puolikas.²⁵

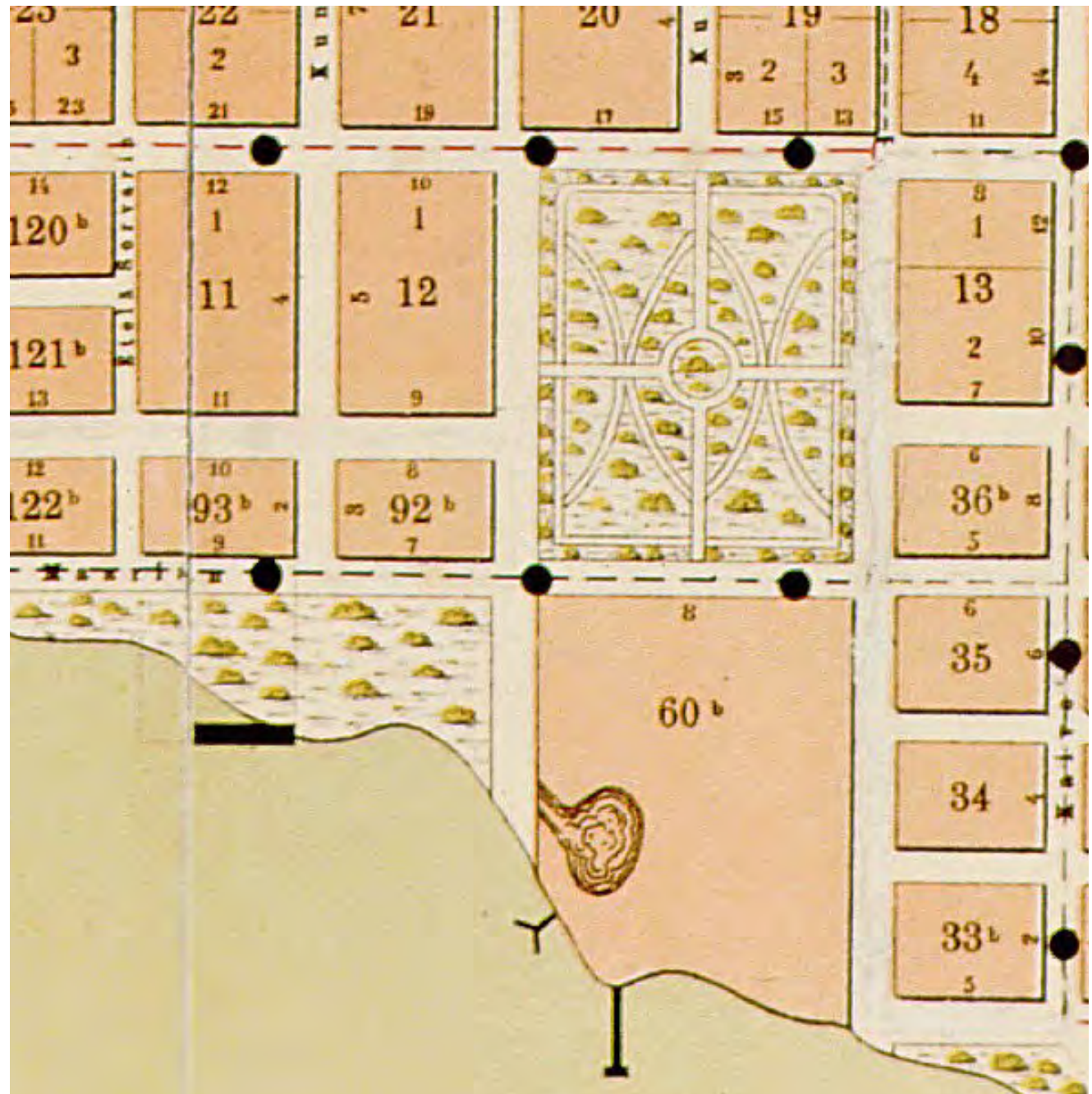
Lääninhallituksen kiinteistö rajautuu rantaan ja korttelissa 31 on kaksi laituria.²⁶

Kortteli 32 Sepänpäädän länsipuolella on jaettu kolmeen tonttiin rännikaduilla. Suunnitelma ei ole toteutunut. Sokeainkoulu asettui kortteliin 1800-luvun lopulla.

²⁴ Riekkä 2005, 47.

²⁵ Riekkä 2005, 49–50.

²⁶ Kuopion kaupungin asemakartta 1881, Uno Gylling. KA.

→ Vuoden 1881 Uno Gyllingin vahvistamaton asemakartta. KKM.

1903 K. J. Karlssonin asemakaava

Kaupungininsinööri K. J. Karlssonin laatima asemakaava vahvisti 1800-luvun lopun katujen suoristamiset, tonttijaon muutokset ja 1880-luvulla senaatin päätöksen mukaan toteutetun Savon radan rakentamisen aiheuttamat muutokset.²⁷ Kaava oli luonteeltaan toteava ainakin korttelin 31 osalta. Lääninhallituksen kortteli muodostaa yhden tontin ja kaavassa on esitetty jo tuolloin olemassa olleet rakennukset. Lääninhallituksen kiinteistölle muodostettiin sitova tonttijako tässä asemakaavassa. Ajassa seuraava Lääninhallituksen kortteliä koskeva asemakaava vahvistettiin vasta 1983.²⁸

Vuoden 1881 kartassa rantaviiva on pohjoisempaa. Siten 1903 asemakaavassa näkyvä Väinöläkatu oli jo muodostettu tai muodostettaisiin täyttömaalle. Lääninhallituksen kiinteistöön liittyy kaartuva, ilmeisesti yleiseen käyttöön tarkoitettu puisto-alue Piispankadun puolella.

Olli Kivisen laatima yleiskaava (1961) ja arkkitehti Erik Kråströmin laatima osayleiskaava (1974) ovat antaneet paikallisen arkkitehtiliiton mukaan puitteet vanhojen rakennusten purkamiselle. Uudisrakentamista on toteutettu poikkeusluvoin ja myöhemmät asemakaavat ovat tyytyneet toteamaan vallitsevan tilanteen. 1980-luvulta alkaen rakentaminen on perustunut hankekohtaisiin kaavamutoksiin.²⁹

²⁷ Riekkö 2005, 50.

²⁸ Kiinteistörekisteriote 18.1.2025 rekisteriysiköstä 297-1-31-1. MML.

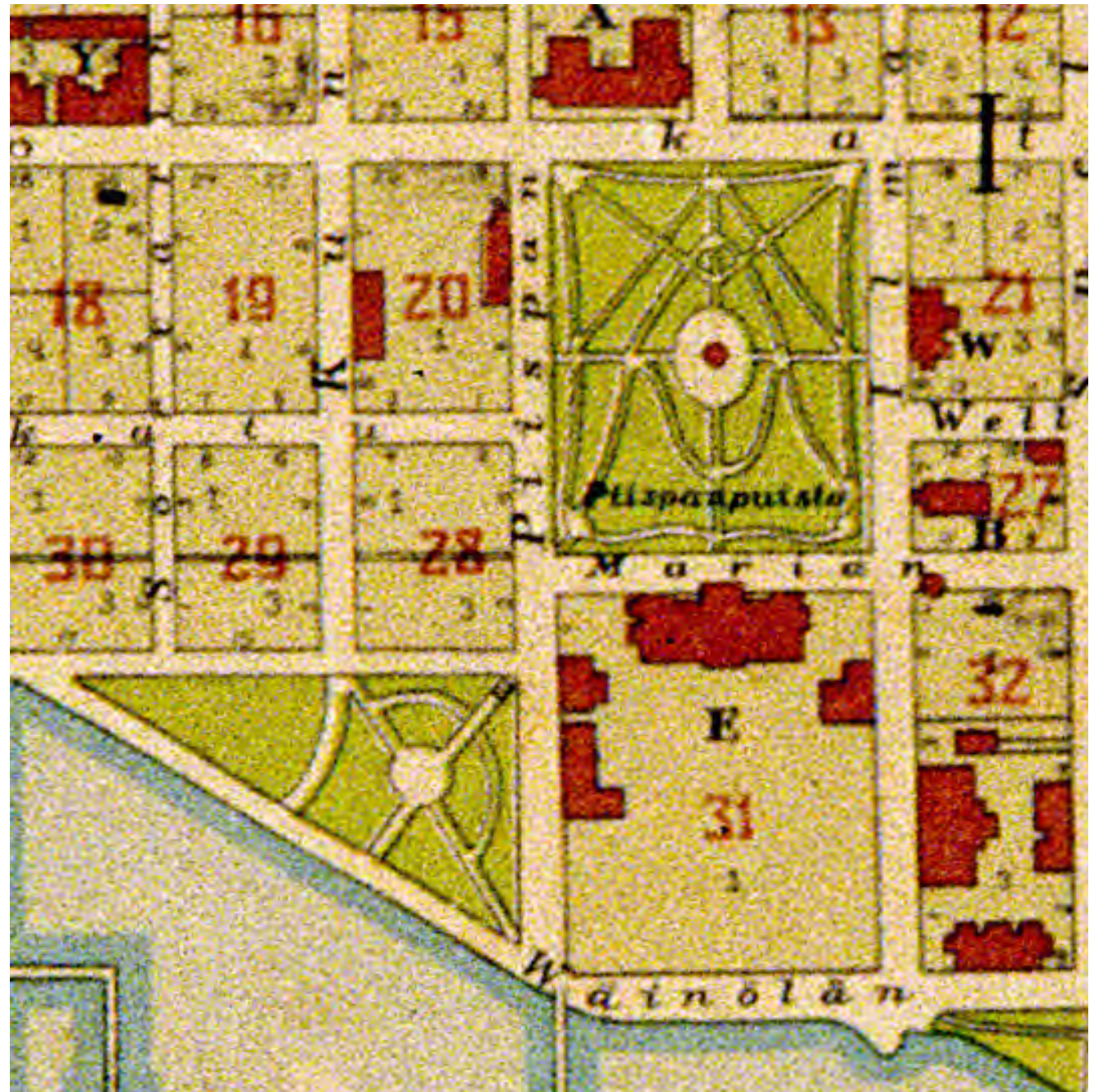
²⁹ Suomen arkkitehtiliitto SAFA 2022a.

→ Ote vuonna 1903 vahvistetusta asemakaavasta, jossa Lääninhallituksen kortteli ja kiinteistö muodostettiin. Julkiset rakennukset merkitty asemakaavakarttaan tiilenpunaisella värillä. KKM.

1925 Asemakaava

Vuoden 1925 asemakaavassa Piispanpuisto ja Brahenpuisto on muodostettu. Väinöläkatu kulkee suorana linjana rannassa. Korttelissa 31 näkyy neljä rakennusta. Asemakaava ei koske kortteliä 31.

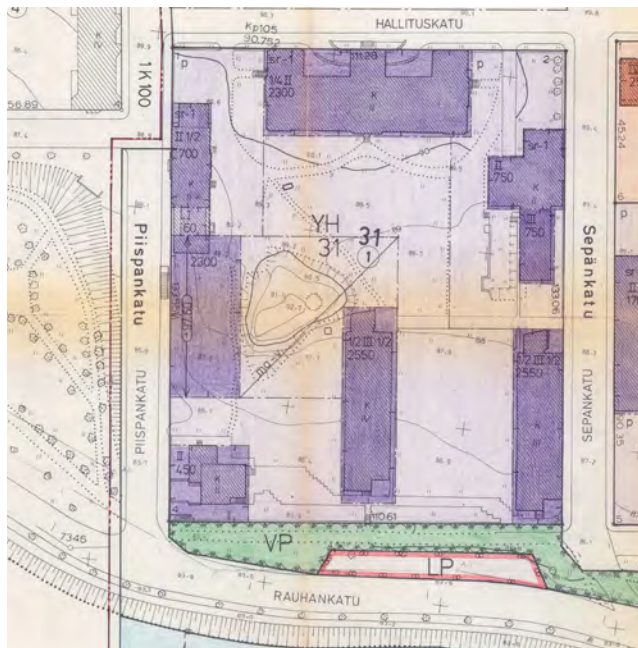
→ Ote vuonna 1925 vahvistetusta asemakaavasta, joka ei kiinteistörekisterin mukaan koske Lääninhallituksen kiinteistöä. Sokeainkoulun rakennukset näkyvät korttelissa 32. Kiinnostavaa asemakaavassa on Brahenpuiston ja ranta-alueen geometrinen muotoilu ja pengertäminen. KKM.

1983 asemakaava

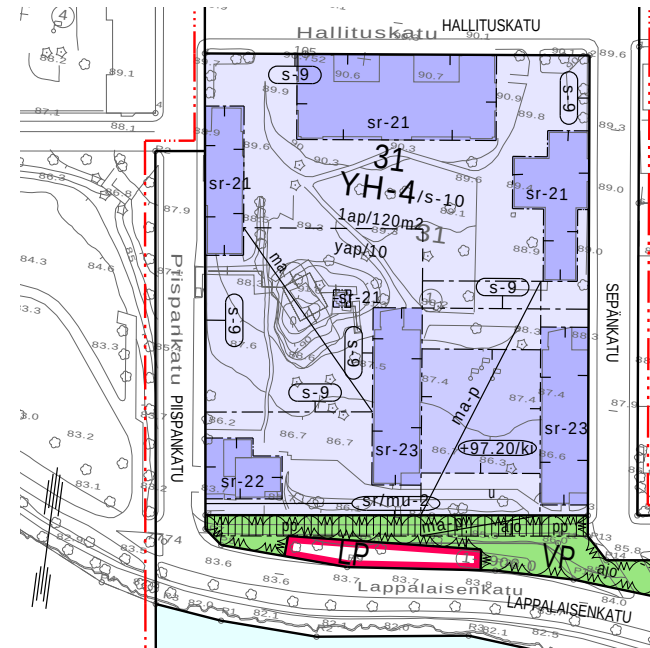
Lääninhallituksen korttelissa ja viereisessä kuuromykkäinkoulun korttelissa seuraava asemakaavan muutos 1347 vahvistettiin 21.3.1983. Kaavassa suojeltiin kortteleiden vanhimmat rakennukset. Lääninhallituksen korttelissa kaava salli C-talon vuoden 1939 laajennuksen purkamisen ja kolmannen virastotalon rakentamisen kahden, vuonna 1954 valmistuneen rinnalle. Lisäksi kaavassa varauduttiin Lääninhallituksen tilantarpeen kasvamiseen mahdollistamalla ullakkokerrosten ja maanalaisten työtilojen rakentaminen. Myös 1940-luvulla rakennetun maanalaisen luolaston laajentaminen sallittiin kaavassa.³⁰

2011 asemakaava

Viimeisin, nykyisin korttelissa voimassa oleva asemakaava 742 vahvistettiin 15.6.2011. Asemakaavamuutosprosessi käynnistettiin vuonna 2009 Senaatti-kiinteistöjen aloitteesta. Valtion aluehallintoa uudistettiin, jolloin lääninhallitukset ja erilliset alueelliset virastot lakkautettiin ja tilalle perustettiin kaksi uutta virastoa, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY) ja Aluehallintovirasto (AVI). Kuopiossa toimitilat pyrittiin sijoittamaan olemassa oleviin rakennuksiin. Kaavamuutoksen yhteydessä tutkittiin myös täydennysrakentamisen vaihtoehtoja. Kaavoituksessa lähtökohdana oli Ympäristöministeriön asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta vuodelta 1994, jonka nojalla suojeltiin kolmen vanhimman rakennuksen lisäksi niiden välinen piha-alue.³¹

↑ Vuoden 1983 asemakaavan muutos. KKP.

↑ Vuoden 2011 asemakaavan muutos. KKP.

30 Asemakaava 1347 vuodelta 1983. KKP.

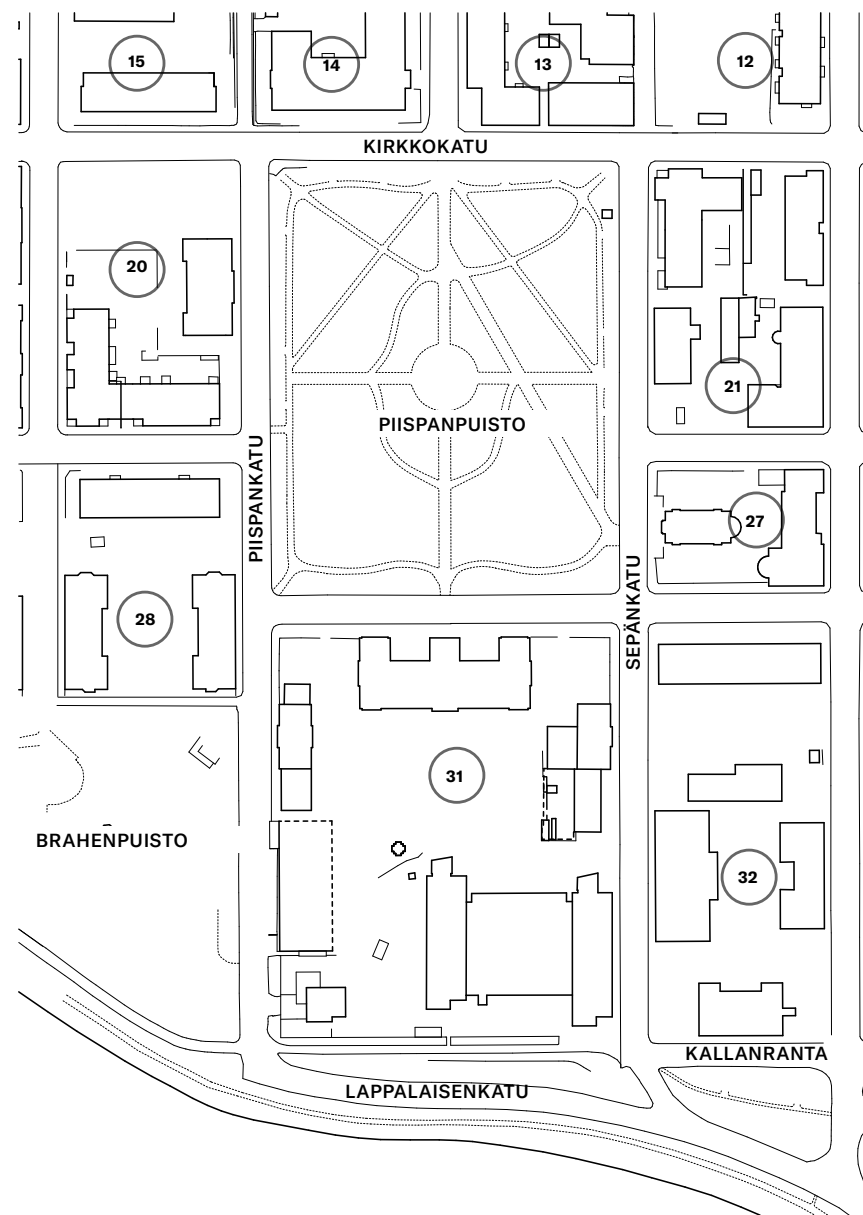
31 Asemakaava 742 vuodelta 2011. KKP.

2.2 Ympäröivien kortteleiden historiallisia vaiheita

Kortteli 21

Kuopion ensimmäinen maanmittauskonttori sijaitsee Piispanpuiston itäreunalla, ortodoksikatedraalin pohjoispuolella. Lääninmaanmittari C. A. Rehströmin talo valmistui 1852 ja se oli yksi Kuopion ensimmäisistä kivitaloista. Alakerta toimi maanmittauskonttorina ja toinen kerros oli perheen asunto. Maanmittauskonttori sai omat tilat 1882 korttelissa 31. Rakennusta on korotettu ja sen sisätilat on uudistettu 1920-luvulla. Rakennus tunnetaan Kuopiossa parhaiten siinä suurimman osan 1900-lukua toimineesta Karjatalousopistosta. Rakennus on suojeltu rakennusperintölailla (YM 8.7.2019).³²

32 Sepänkatu 9, virastotalo. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. MV; Kuopion kaupunki 2023, 59.

↑ Korttelikaavio, jossa erotettavissa korttelien numerointi ja puistojen sekä teiden nimet.

Kortteli 27

Kortteli 27 sijaitsee Piispanpuiston itälaidalla. Pyhän Nikolaoksen ortodoksinen katedraali valmistui vuonna 1904 viipurilaisen rakennusmestari Aleksander Isakssonin suunnitelmien mukaan.³³ Kuopio on vuodesta 1944 alkaen ollut Suomen ortodoksisen kirkkokunnan keskus, jolloin sen pääkirkkoa kutsutaan katedraaliksi. Samalla tontilla on myös 1950-luvulla rakennettu seurakunnan toimistotalo, jota on myöhemmin laajennettu.³⁴ Pyhän Nikolaoksen katedraali on punatiilinen uusrenessanssityylinen pitkäkirkko, jonka torin puoleisessa päädyssä on sisäänkäynti ja kellotorni. Rakennus on suojeltu lailla ortodoksisesta kirkosta.

33 Riekkö 2005, 164.

34 Kuopion kaupunki 2023, 59.

↑ Pyhän Nikolaoksen katedraali. KKM.

Kortteli 28

Aukion luoteisnurkkaan valmistui vuonna 1854 hiippakunnan piispan Robert Frostéruksen (1795–1884) virkatalo. Piispantolossa on 1900-luvun alkuvuosista toiminut käsityökoulu ja yhdistysten tiloja.³⁵

Kortteli 32

Kortteli 32 sijaitsee Piispanpuiston ja Väinölänniemen välissä. Kuopion piirin tie- ja vesihallituksen insinöörin, everstiluutnantti Lennart Forsténin asuintalo vuodelta 1852 tuli myöhemmin valtion omistukseen ja toimi muun muassa Kuopion lääninsairaalana, ruotsalaisena tyttökouluna, kuuromykkien kouluna ja Pohjois-Savon liiton virastona. Suomen ensimmäinen kuuromykkäin koulu perustettiin 1862 ja se asettui kortteliin 32 vuonna 1889. Sen käyttöön valmistui kaksi Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehti Sebastian Gripenbergin ja yliarkkitehti Theodor Grandstedtin suunnittelemaa rakennusta 1898. Entinen kuuromykkäin koulu on suojeltu rakennusperintölailla (YM 1.11.2019). Lakisuojaus koskee koulutaltoa, entistä asuntolaa, Forsténin taloa ja piharakennusta.³⁶

→ Kuuromykkäin koulun päärakennus rakennettiin Sepänpäänkadun varrelle. Kuva Lauri Maijainen 1929–1931. KKM.

→ Katunäkymä Sepänpäänkadulta 1928–1935. Vasemmalla näkyy lääninhallituksen korttelin aita ja oikealla Forsténin asuintalo 1850-luvulta ja sen takana Nikolaoksen katedraali. Kuva Lauri Marjanen. KKM.

³⁵ Kuopion kaupunki 2023, 59.

³⁶ Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkuna: Sepänpäätie 1 entinen kuuromykkäinkoulu.

2.3 Puistot

Kortteliä 31 ympäröivät puistot, Brahenpuisto, Piispanpuisto ja Väinölänniemi, ovat osa kansallista kaupunkipuistoa.

Brahenpuisto

Brahenpuisto on saanut nimensä vanhan Kuopion perustajan kreivi Per Brahen, mukaan. Puisto kuului osittain vuonna 1653 perustetun kaupungin asemakaava-alueeseen.³⁷ Puisto on osittain rakennettu täyttömaalle, sillä vielä 1903 asemakaavassa puiston kohdalla on lahdenpoukama. Vuoden 1925 asemakaavassa puisto sai kolmion muodon ja se rajautui tien välityksellä Kuopionlahteen geometrisen suoralinjaisesti. Rantaviiva toteutui kuitenkin kaarevana.

³⁷ Rieki 2005, 456.

↗ Brahenpuisto näkyy etualalla. Kuva Veljekset Karhumäki 1930-luku. KKM.

→ Asemakaavaluonnoksessa vuodelta 1858 näkyy luonnosteltuna Brahenpuisto ja puistojen jatkumo Kallaveden rannassa. Ote asemakaavakartasta. KA.

↑ Näkymä pitkin Piispankatua kohti Kallanrantaa.
Kuva 813529. MV.

Piispanpuisto

Kuopion vanhimmat kirkot jo mahdollisesti 1500-luvulla ovat sijainneet nykyisen Piispanpuiston kohdalla. Myös kustavilaisen kaupungin pitäjänkirkko sijaitsi nykyisen Piispanpuiston kohdalla, Kuopion ensimmäisen asemakaavan ruutukaava-alueen koillispuolella. Viimeisin purettiin, kun uusi kirkko valmistui Vahtivuorenmäelle 1800-luvun alussa.³⁸

Asemakaavoissa esiintyvä Residenssitori näkyy vuoden 1838 kartassa ”Publika byggnader”³⁹ aukiona, jonka koillis- ja lounaisnurkat ovat viistot. Aukion etelälaidalla on kauppa. Aukio muutettiin puistoksi 1800-luvun lopulla. Puiston ympäristöön kehittyi läänin hallinnon ja kirkollisen vallan keskittymä 1800-luvun loppupuolella. Puiston nimi ja viereinen katu nimettiin uudelleen Piispanpuistoksi ja Piispankaduksi viereisen, puiston länsilaidalla sijaitsevan, Kuopion ensimmäisen hiippakunnan aikaisen piispantalon mukaan. Puisto jaettiin neljään osaan hiekkapoluilla, joiden linjaukset ovat säilyneet tähän päivään.⁴⁰ Puistoa ovat suunnitelleet Bengt Schalin 1938, Kaj Michael 1952 ja Seppo Hiekkala 1995.⁴¹ Bengt Schalin (1889–1982) oli puutarhasuunnittelija, taidokas koristekasvien jalostaja ja Helsingin kaupunginpuutarhuri sotien jälkeen. Hän suunnitteli monia kaupunkipuistoja 1930-luvulla.⁴²

→ Varhaisessa, lääninhallituksen rakennuksen ikkunasta otetussa valokuvassa on etualalla Piispanpuisto. Piispanpuisto näyttäytyy laajana nurmialueena, jonka keskelle ja reunoille on istutettu puita. Puistossa on keskeiskäytävät ja keskellä kaarevia käytäviä. Kuva Carl Granit 1885–1895. KKM.

→ Näkymä Piispanpuistosta kohti lääninhallituksen päärakennusta. Puisto on rajattu matalalla aidalla. Kuva Victor Barsokievitsch 1885–1895. KKM.

38 Rieki 2005, 154.

39 Kartta ”Publika byggnader” vuodelta 1838. KKM.

40 Pohjois-Savon liitto 2006, 27.

41 Suomen arkkitehtiliitto SAFA 2022b.

42 Arkkitehtuurimuseon sivusto arkkitehteista.

Väinölänniemi

Väinölänniemi oli Kuopion kaupungin aidan ulkopuolella oleva alue, jossa sijaitsi pappila, muutama torppa sekä hautausmaa ja kaupunkilaisten viljelyspalstoja. Maat liitettiin kaupunkiin 1858, mistä niemen käyttö kaupunkilaisten virkistysalueena sai alkunsa.⁴³

1850-luvun lopulta alkaen kehittynyt Väinölänniemen puisto-alue lääninhallituksen korttelin kaakkoispuolella on yksi Suomen vanhimmista kaupunkipuistoista. Keskeisen puistoalueen suunnitteli V. A. Drewniok 1860-luvulla. Puistoon rakentui vuosisadan lopulla ja 1900-luvun alussa muun muassa kylpylä ja uimalaitos, teatteri, kilpailukenttä, kesäravintola ja soittolava. Kallanranta-katuun rajautuva Väinölänniemen kaupunkipuisto lukeutuu RKY-alueisiin.⁴⁴

↑ Väinölänniemen viheralue jatkuu kohti lääninhallituksen korttelia ja Piispanpuistoa. Kuvassa näkyvät vasta valmistuneet virastotalot ja maaherran virkatalo. Kallaveden rannassa on kaartuva tie ja veneitä. Veljekset Karhumäki 1959. KKM.

43 Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkuna: Väinölänniemen kaupunkipuisto.

44 Pohjois-Savon liitto 2006, 21.

3. Korttelin 31 vaiheet

3.1 Rakennuskanta

Vuoden 1885 kaavion lähteenä on käytetty Kuopion kulttuurihistoriallisen museon kokoelmissa olevia M. L. Carstensin valokuvia vuodelta 1908 ja Victor Barsokevitschin valokuvia vuodelta 1899 sekä L. Lindqvistin laatimaa lääninhallituksen korttelin vuoden 1882 asemapiirrosta. Eri rakennusvaiheita kuvaavien kaavioiden lähteinä on käytetty historiallisten valokuvien ja asemapiirustusten lisäksi rakennuspiirustuksia, ilmakuvia ja kantakarttoja. Rakennusten vaiheista on pystytty koostamaan perusteltu näkemys, mutta pihojen osalta kaavioita on pidettävä viitteellisinä, koska tiedot pihajärjestelyistä olivat vähäisempiä. Sekä rakennuskantaa että pihvoja on tarkasteltu kaaviosarjan avulla. Vuoden 1885 kaavio kuvastaa lääninhallituksen uudisrakennusvaihetta. Vuoden 1955 kaavio kuvastaa tilannetta, jolloin korttelin eteläpuoliskolle ovat valmistuneet punatiiliset modernit rakennukset vanhan puutarhan kohdalle. Nykytilaa kuvastava kaavio kokoa muutokset 1950-luvulta nykypäivään, joista merkittävin on virastotalojen laajennus.

Rakennuskanta ennen sotia

Korttelissa on ollut myymälä ennen hallintorakennusten rakentamista. Kyseinen rakennus on purettu uudisrakennusten tieltä. Lääninhallituksen korttelin ensimmäistä rakennusvaihetta edustavat 1885 valmistuneet uusrenessanssityyliset lääninhallituksen päärakennus, maanmittauskonttori ja talousrakennus, jotka ovat Yleisten rakennusten ylihallituksen yliarkkitehti Constantin Kiseleffin (1834–1888) ja ylijohdaja, arkkitehti Ludvig Lindqvistin

(1827–1894) suunnittelema. Kaksikerroksinen päärakennus asettuu puiston keskilinjalle. Sen ensimmäisessä kerroksessa oli virastoja ja maaherran edustava asunto sijaitsi toisessa kerroksessa. Maanmittauskonttori ja talousrakennus olivat yksikerroksisia ja ne sijoitettiin symmetrisesti toisiinsa nähdessä korttelia sivuavien katujen varteen, hieman päärakennusta taaemmaksi Hallituskadulta katsoen. Talousrakennuksen eteläpuolelle rakennettiin puurakenteinen ulkorakennus, jossa sijaitsivat liiteri, jääkellari, vaunutalli, navetta, talli ja käymälät. Pihan keskellä olevan kallion päälle rakennettiin huvimaja. Piispanpuistoon antava julkisivu oli ja on edelleen korttelin selkeä pääjulkisivu.

Maanmittauskonttoria laajennettiin pihan suuntaan 1896 Yleisten rakennusten ylihallituksen Kuopion lääninarkkitehti Julius Basilierin suunnitelmien mukaan ja korotettiin vuonna 1914 Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehti Ricardo Björnbergin suunnitelmien mukaan. Vuonna 1910 Maanmittauskonttorin eteläpuolelle oli rakennettu vahtimestarin asuintalo, joka kuitenkin purettiin maanmittauskonttorin laajennuksen alta vuonna 1931 Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehtien Yrjö Sadeniemen ja Väinö Toivion suunnitelmien mukaan. Vuonna 1931 rakennetun siiven kellarin lämpökeskusta laajennettiin jo 1939 pihan puolelle maan alle.

Myös talousrakennusta laajennettiin ja korotettiin 1914 Björnbergin suunnitelmien mukaan. Pihalle rakennettiin uusi varasto- ja tallirakennus 1911. Sittemmin 1930-luvulla osa vanhasta ulkorakennuksesta purettiin kivistä rakenteisen siiven alta.

Sotien jälkeen rakennettu rakennuskanta

Vuonna 1953 myönnettiin rakennuslupa maaherran kaksikerroksiselle, tasakattoiselle virkatalolle ja kahdelle virastotalolle, joissa oli harjakatto, kolme kerrosta ja kellari.⁴⁵ Nämä kolme julkisivultaan punatiilistä rakennusta valmistuivat 1954. Vuosikymmenten varrella rakennuksissa on tehty pienempiä muutoksia. Vuonna 1971 myönnettiin rakennuslupa virkatalon terassin alle sijoittuvaa autotallia varten.⁴⁶

Vuonna 2011 on myönnetty lupa kahden virastotalon väliin rakennettavalle, neljä kerrosta korkealle laajennukselle ja 1950-luvun virastotalojen peruskorjaukselle.⁴⁷ Lasijulkisivuinen laajennus valmistui 2013, jolloin viimeisimmät muutosluvut on päivätty. Samanaikaisesti pihalle rakennettiin pysäköintitalo, Piispankadun varteen. Kylmä, pääosin maan alle sijoittuva autohalli sai rakennusluvansa 2011 ja se valmistui vuotta myöhemmin.⁴⁸

⁴⁵ Rakennusluvassa päivämäärä on 24.4.1953 ja lupatunnus on 53-5730-R. RakVV.

⁴⁶ Rakennusluvassa päivämäärä on 17.5.1971, lupatunnus 71-0143-R. RakVV.

⁴⁷ Rakennusluvassa päivämäärä on 12.9.2011 ja lupatunnus on 11-0643-R. RakVV.

⁴⁸ Rakennusluvassa päivämäärä on 12.9.2011 ja lupatunnus 11-0643-R. Muutosluvan päivämäärä on 17.12.2012 ja lupatunnus 12-1136-RM. RakVV.

→ Maanmittauskonttori ennen 1930-luvun laajennusosan rakentamista. Kuvaaja Lauri Marjanen, kuvausaika 1922-1935. KKM.

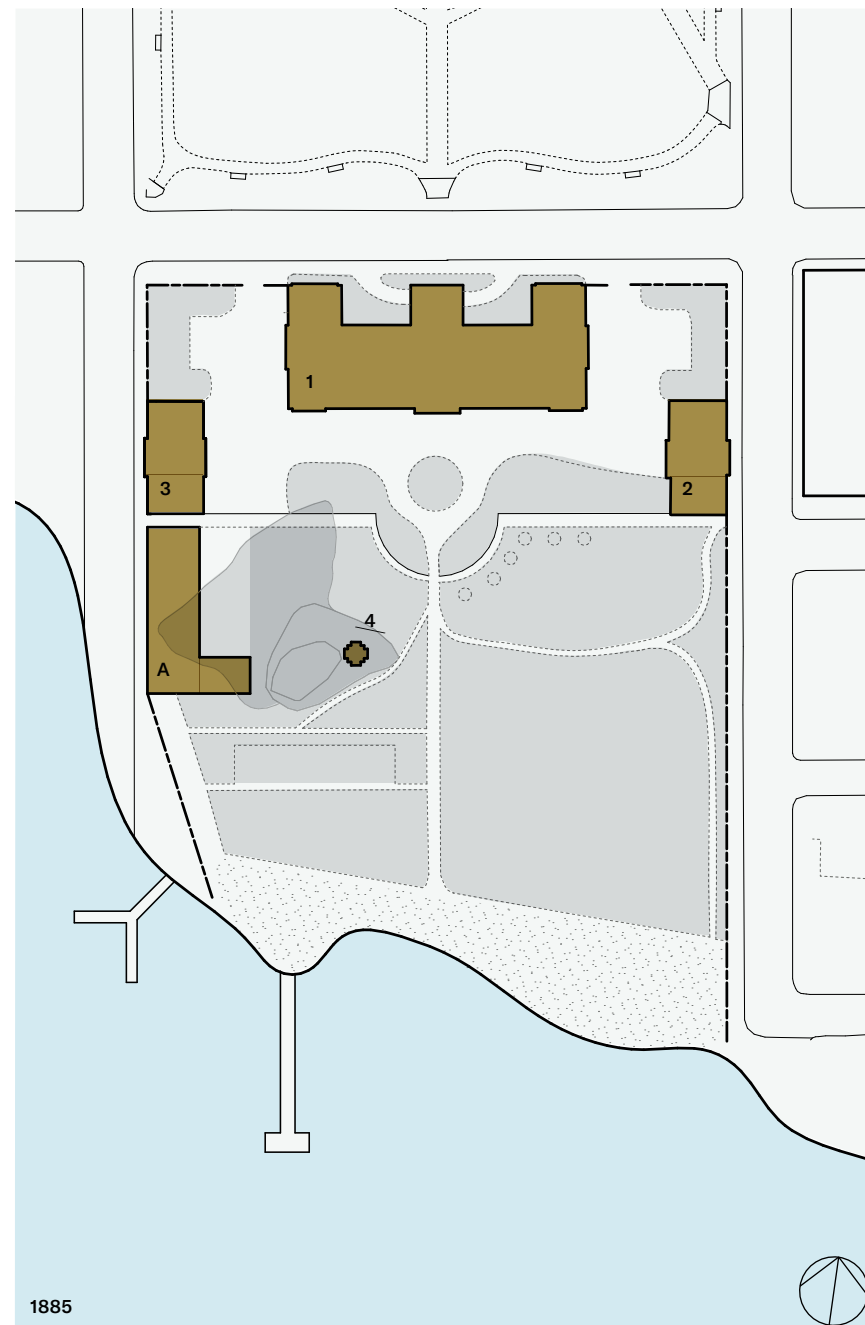
→ Valokuvassa Lääninhallituksen sivulla on korkea, uusrenessanssityylinen aita, jossa on koristeelliset metallitolpat ja pystyt pinnakaitteet. Katu on savinen eikä puiston rajalla ole aitaa, mistä päätellen kuva on rakennuksen valmistumisvaiheesta 1880-luvulta. MV.

RAKENNUSKANTA, 1885

- 1 Lääninhallituksen päärakennus, 1885
- 2 Maanmittauskonttori, 1885
- 3 Talousrakennus, 1885
- 4 Huvimaja, 1885
- A Ulkorakennus, 1885

- [Aita
- Rantakasvillisuus
- Vihervyöhyke
- Rakennettu 1885 mennessä

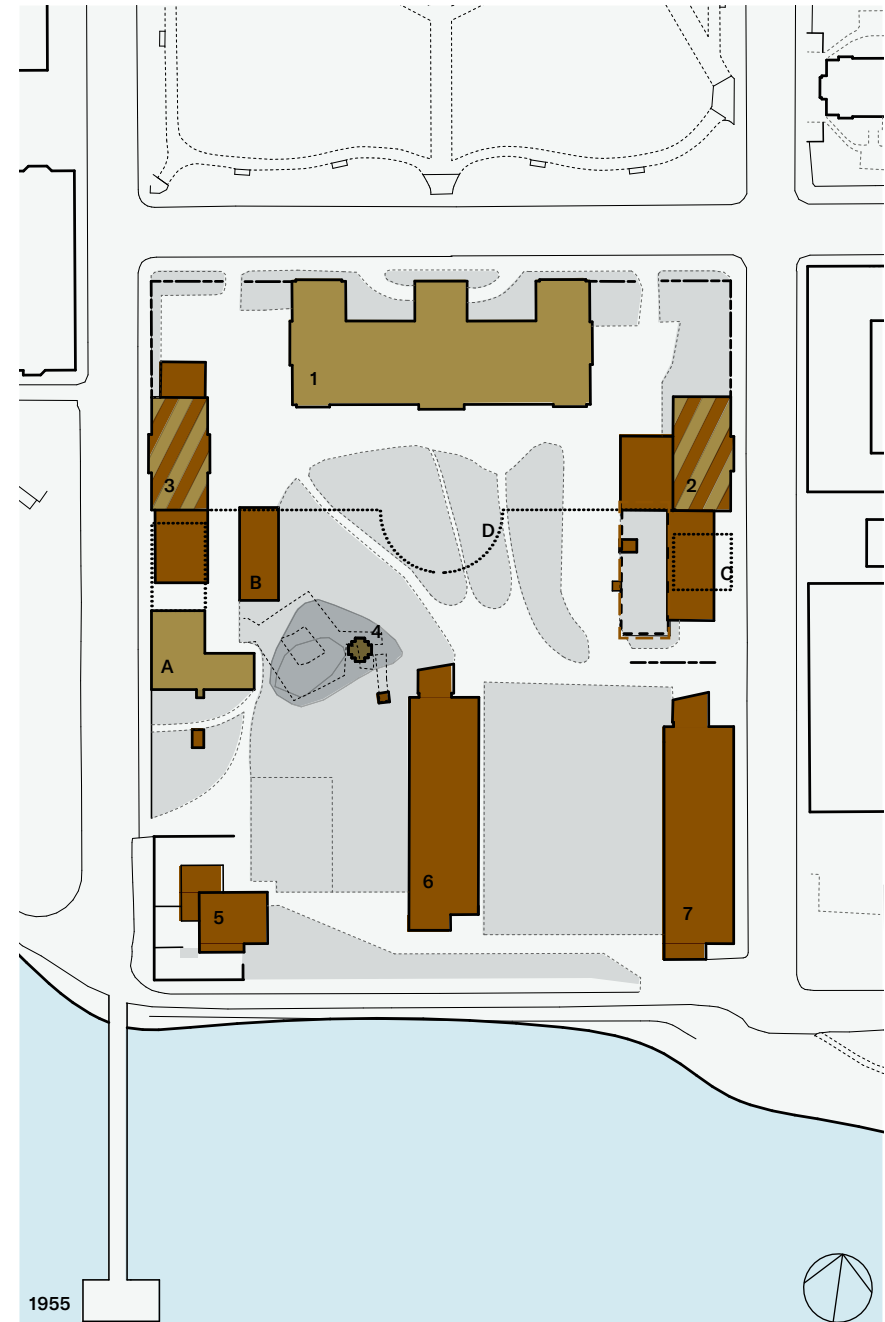
RAKENNUSKANTA, 1955

- 1 Läänin hallituksen päärakennus, 1885
- 2 Maanmittauskonttori 1885
laajennus 1896
korotus 1911
laajennus 1934
polttoainevarasto (kellari) 1939
- 3 Talousrakennus 1885
korotus 1914
laajennus 1914
korotus 1931
laajennus 1939
- 4 Huvimaja, 1885
- 5 Maaherran virkatalo 1954
- 6 Virastotalo, 1954
- 7 Virastotalo, 1954

PURETUT RAKENNUKSET, 1955

- A Ulkorakennus, 1882,
osa purettu 1939 mennessä
- B Ulkokuone: varasto/talli,
rakennettu 1934 mennessä
- C Vahtimestarin asunto 1910,
purettu 1931 mennessä
- D Aita 1885, purettu 1947 mennessä

- Maanalainen rakenne
- Aita
- Purettu rakennus 1885-1955
- Vihervyöhyke
- Rakennettu 1885-1955
- Rakennettu 1885 mennessä

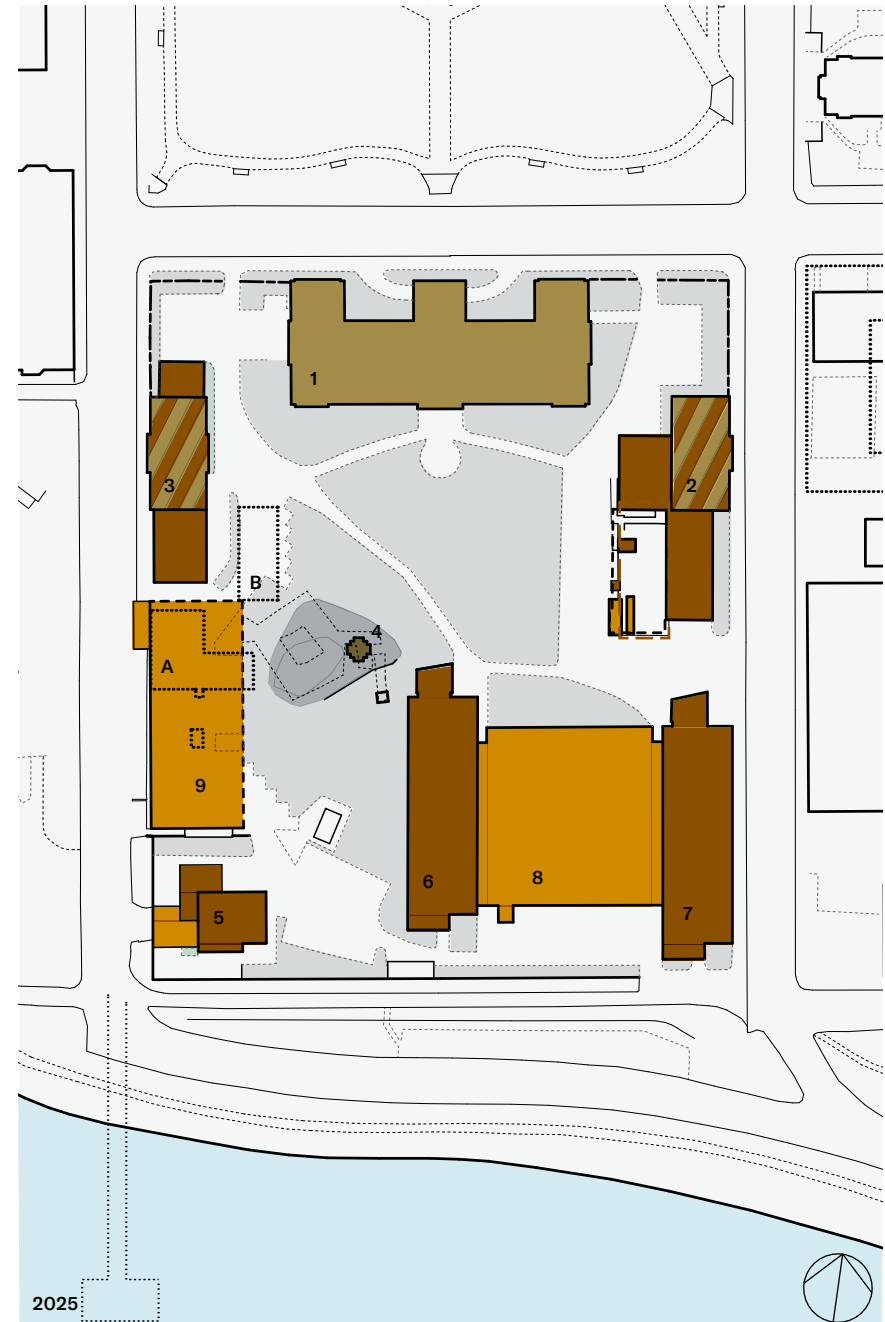
RAKENNUSKANTA, 2025

- 1 Lääninhallituksen päärakennus, 1885
- 2 Maanmittauskonttori 1885
laajennus 1896
korotus 1911
laajennus 1934
polttoainevarasto (kellari) 1939
kansirakenne 1995
suojat kansirakenteelle 2013
- 3 Talousrakennus 1885
korotus 1914
laajennus 1914
korotus 1931
laajennus 1939
- 4 Huvimaja, 1885
- 5 Maaherran virkatalo 1954
laajennus 1971
- 6 Virastotalo, 1954
- 7 Virastotalo, 1954
- 8 Virastotalojen välilaajennus, 2012
- 9 Maanalainen pysäköintihalli ja autokansi, 2012

PURETUT RAKENNUKSET, 2025

- A Ulkorakennus 1882,
purettu 1979 mennessä
- B Ulkokuone: varasto,
rakennettu 1934 mennessä,
purettu 1979 mennessä

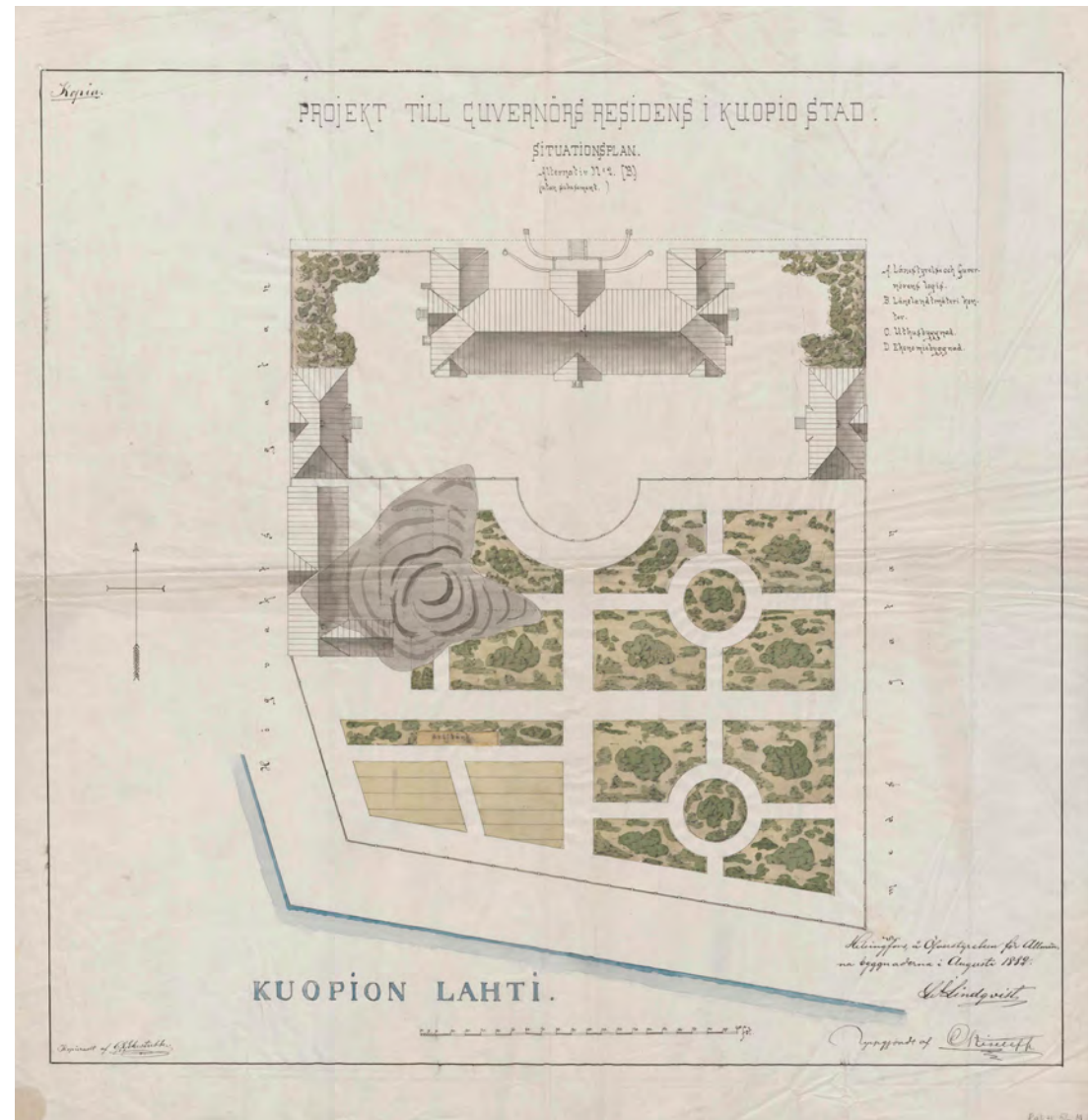
- Maanalainen rakenne
- Aita
- Purettu rakennus 1955-2025
- Vihervyöhyke
- Rakennettu 1955-2025
- Rakennettu 1885-1955
- Rakennettu 1885 mennessä

3.2 Piha-alue

Rakennushallituksen piirustuskokoelma sisältää hienon ja eheän suunnitelman lääninhallituksen korttelin järjestämiseksi. Asemapiirroksen on allekirjoittanut arkkitehti Ludvig Lindqvist Yleisten rakennusten ylihallituksesta. Piirustuksessa on esitetty rakennusten sijoittelu, luonnonkallio, piha-alueet, istutusalueet, kulkureitit ja aidat. Edustava sommitelma rakentuu symmetrian varaan, kuitenkin kallion ja käytännölliset tarpeet huomioiden. Kortteli on eteläreunaltaan viistetty ja rannassa on Kuopion-lahteen rajautuva katu. Korttelin sisäosa on jaettu aidalla kahteen osaan. Rakennukset sijoittuvat pohjoisosaan ja reunustavat pohjoista pihaa, joka on kuvassa tasainen kenttä. Korttelin pohjoisnurkat on rajattu aidalla ja korttelin kulmiin on osoitettu istutusalueita. Pohjoista pihaa rajaa etelänpuolelle sijoittuvasta muotopuutarhasta aita, joka muodostaa puoliympyrän muotoisen oleskelualueen korttelin keskilinjalla. Suuri muotopuutarha jäsenyy keskeisakselin ja geometrysten muotojen varaan neljään kenttään. Kenttiä kiertävät kulmikkaat polut. Idänpuoleiset kentät ovat symmetrisiä, kun pihan länsilaidan kenttien kohdalla on kallio ja hyötypuutarha.

Rakennukset rakennettiin Lindqvistin asemapiirroksen mukaisesti. Todellisuudessa kortteli rajautui järveen eikä rantaan rakennettu ainakaan alkuvaiheessa katua tai aita. Pihasuunnitelma toteutui osittain. Pohjoisnurkat jäseneltiin Lindqvistin asemapiirroksen mukaan, samoin pohjoispiha ja sitä rajaava aita. Kallio säästettiin, kuten arkkitehti oli esittänyt, ja lisäksi sen laelle rakennettiin huvimaja. Hyötypuutarha toteutui suunnitelman mukaiselle paikalle, mutta muotopuutarha toteutui vaatimattomampana versiona. Vanhoissa valokuvissa näkyy pyöreitä perennoja, jotka ovat voineet saada inspiraationsa muotopuutarhan keskeisaiheista.

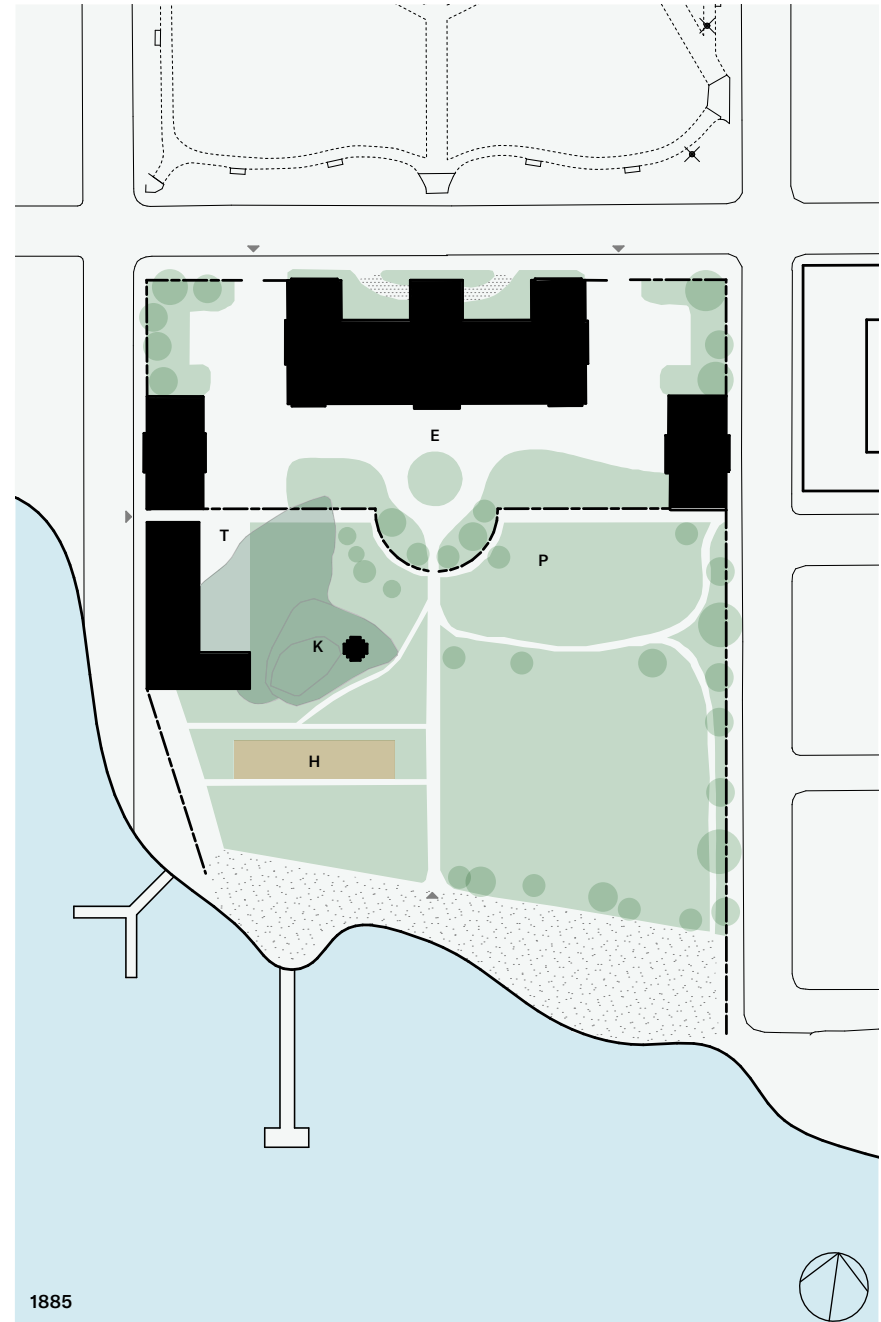
↑ Ludvig Lindqvistin piirtämä asemapiirustus vuodelta 1882. Pihan jäsentely ja muotopuutarha eivät toteutuneet täysin piirustuksen kaltaisena, mutta rakennukset toteutuivat. KA.

1930-luvun puolivälissä otetussa ilmakuvassa näkyy pihan keskiakselia reunustavia puita, puurivi Sepänkadun varressa ja matala puurivi korttelin suoraksi rajatulla etelälaidalla. Piispankadun puolella ei kasva puita. 1950-luvun ilmakuvista näkee, että korttelin pohjoisosan keskellä kasvaa kookkaita puita ja uusien virastorakennusten välinen alue on avoin nurmikenttä, jonka etelälaidalla kasvaa pari puuta. Piispankadun puolella, talousrakennusten, maaherran virkatalon ja läntisen virastotalon välissä on myös avointa kenttää, jota rajaa kadun suuntaan aita. Maaherran talolta kulkee polku kohti pohjoista. Maaherran talon rajaa katutilasta punatiilinen muuri. Muuria on myöhemmin jatkettu virkatalojen edustalle. Pihan sisäiset kulkureitit muokattiin uudelleen sen jälkeen, kun virastotalot valmistuivat.

Vuonna 1998 myönnettiin rakennuslupa tontin etelälaitaan rakennettavalle pysäköintialueelle. Pysäköintiruudut jaettiin kahteen osaan, joista toinen sijoitettiin virastotalojen väliin eteläisen Lappalaisenkadun suuntaisesti ja toinen maaherran virkatalon ja keskimmäisen virastotalon väliin hieman vinoon kulmaan. Ajo pysäköintialueelle osoitettiin tontin kaakkoiskulmaan Lappalaisenkadulta.⁴⁹ 2010-luvulla, kun virastoja laajennettiin ja valtionhallintoa keskitettiin samaan kortteliin, pysäköinnin tarve kasvoi. Maaherran virkatalon pohjoispuolelle rakennettiin osittain maanalainen pysäköintitalo 2010-luvun alussa. Pysäköintitaloon tehtiin yksi maanalainen kerros ja pihakansi. Ajo hallin sisään osoitettiin Piispankadulta alarinteen puolelta ja pihakannelle nousevan ylärinteen puolelta pysäköintitalon pohjoispäätyyn. Pihakannen ajoliittymän viereen rakennettiin myös portaikko, joka johtaa kadulta maanalaiseen halliin. Rakennuksen katujulkisivu ja maaherran virkatalon suuntaan avautuva eteläpääty verhoiltiin tummanharmaalla teräsrimoituksella, joka jatkuu pihakannen kaiteena. Pohjoispäädyn porras katettiin ja

PIHAN TOIMINNALLISET ALUEET, 1885

- Kulkuyhteys kadulle
- P Perannat
- T Talouspiha
- H Hyötypuutarha
- K Kallio
- E Edustuspiha
- | Aita
- Kulkureitti
- Puu
- Rantakasvillisuus
- Kiveys
- Muotopuutarha

⁴⁹ Lupatunnus 98-0339-R. RakVV.

eteläpäätyyn rakennettiin toinen katettu ulkoporras.⁵⁰ Vuonna 2022 on myönnetty rakennuslupa taideteoksen ja pyöräkatoksen siirrolle museaaliselle piha-alueelle entisen verotalon pihalta. Lupapiste Kaupassa muutoksen numeroleima on sijoitettu tontin eteläosaan virastotalojen ja maaherran talon väliin.⁵¹

PIHAN TOIMINNALLISET ALUEET, 1955

- ▶ Kulkuyhteys kadulle
- Polku
- Aita
- H Hyötypuutarha
- T Terassi
- P Pysäköinti
- Asfaltti
- Nurmi
- Kiveys
- Puu

50 Rakennuslupapiirustukset, lupatunnus 11-0643-R ja 12-1136-RM. RakVV.

51 Rakennuslupa on päivätty 23.5.2022 ja lupatunnus on 22-0360-T. RakVV.

PIHAN TOIMINNALLISET ALUEET, 2025

- Kulkuyhteys kadulle
- | Aita
- T Terassi
- P Pysäköinti
- ✕ Valaisin
- Asfaltti
- Nurmi
- Kiveys
- Puu
- Sora

↑ Panoramakuva lääninhallituksen pihasta vuodelta 1899. Alta rajaa yksityistä pihaa Sepänkadun puolella jatkuen suorana Kuopionlahden rantaan asti. Tolppien rytmittämä aita rajaa myös pihan pohjois- ja eteläosaa. Puutarhan eri vyöhykkeet ovat erotettavissa valokuvista. Geometriset perennapenkit ja huvimaja ovat edustuspihaa rajaavan aidan takana. Rantaniitty on mahdollisesti ollut laidunalueena. Itse piha on nurmimaata, jossa kapeat sorapolut ohjaavat kulkua. Pihan lounaiskulmassa kuvan oikeassa laidassa on erotettavissa istutusalue. Victor Barsokevitsch 1899. KKM. Konsultti on yhdistänyt kaksi valokuvaa.

→ Yksityinen piha oli pääsääntöisesti nurmientä 1900-luvun alussa. M. L. Carstensin kokoelma 1908. MV.

→ Maaherran muotopuutarha tehtiin päärakennuksen taakse. Puutarhaa rytmittivät kaarimuotoon sijoitetut pyöreät perennapenkit ja istutetut jalopuut. Keskellä puun takana näkyy huvimaja. Victor Barsokevitsch 1912. KKM.

4. Nykytila

Tämä luku sisältää kohteen pihapiirin ja kaupunkikuvan valokuvadokumentoinnin, joka suoritettiin lokakuussa 2024. Valokuvien ottopaikat on osoitettu oheisessa kaaviossa. Katujulkisivuista on myös laadittu fotogrammetrinen projektio jokaisesta ilmansuunnasta.

4.1 Pihapiiri

Pohjoisos

Vanhimmat rakennukset tontin pohjoisosassa ovat 1880-luvulta, kaksikerroksisia, rapattuja ja vaaleita. Päärakennuksen sivuille jäävät pienet pihat, päärakennuksen eteläpuolelle puistomainen piha ja päärakennuksen lounaispuolelle luonnonkallio, jonka päällä on huvimaja. Hallintorakennukset reunustavat puistomaista pihaa sivuilta.

Pihan pohjoisosan jäsentely ja avoin puistomainen keskiosa ovat säilyneet rakentamattomana, samoin kalliokukkula. Pihan puusto on tiheämpää ja korkeampaa kuin 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Pihalle on istutettu tammia vuonna 1985 Lääninhallituksen 350-vuotisjuhlan kunniaksi. Pihan keskiosassa kasvaa sekä havu- että lehtipuita. Päärakennuksen lounaiskullalla on vanha kuusi. Lisäksi pihalla kasvaa muun muassa eri ikäisiä pylväskuusia, koivuja, vaahteroita ja pihlajia. Puistoalueella maanpinta on tasaiseksi leikattua nurmikkoa.

Alun perin symmetriseksi suunniteltu piha on muuttunut 1900-luvun mittaan jossain määrin epäsymmetriseksi. Puistoalueen halki diagonaalisesti kaartuvat kävelyreitit ovat pääpiirteissään perua 1955 muutosvaiheesta. Polut on asfaltoitu. Päärakennuksen takapuolella on pyöreä, kivetty istuskelualue, jonka noppakiveys on uudehkoa. Maanmittauslaitoksen laajennusosan edessä on pihakansi, katosrakennelmia ja pyörätuoliramppi. Pysäköintialuetta on sijoitettu päärakennuksen molemmin puolin sekä vanhan pihan sivuille, hallintorakennusten eteen.

Vuonna 1885 rakennettu nikkarityylinen, pohjaltaan mutterin muotoinen huvimaja on säilynyt alkuperäisenä. Kallion korkein, rakentamaton kohta jää huvimajan länsipuolelle. Huvimajalta aukeaa edelleen näkymä järvelle 1950-luvun virastotalon ja Maa-herran virkatalon välistä. Kallion päälle johtaa luonnonkivillä pengerrytetty, kallion reunaa myöten kaartuva polku. Kiviä on tuettu rautatangoilla.

→ Ortogonaalisessa ilmakuvassa näkyy korttelin jakautuminen pohjois- ja eteläosaan. Pohjoisosan rakennuskanta on pysynyt muuttumattomana sotien jälkeen. Kallio jakaa pihaa. Eteläosa on täysin muuttunut 1880-luvulta nykypäivään. Kuva on tammikuulta 2025.

Eteläosa

Tontin eteläosan punatiiliset virkatalo ja virastorakennukset ovat 1950-luvulta ja virastotalojen väliin sijoittuva lasinen laajennus 2010-luvulta. Virastotalojen väliin jäi 1950-luvulla neliönmuotoinen avoin nurmialue. Laajennusosa on rakennettu nurmen kohdalle ja samalla läpinäkymätön uudisosa peittää näkymät lääninhallitukselta järvelle lähes kokonaan.

Virastotalojen pohjoispuolella on asfalttoitua pihaa, jolla on tekninen luonne. Pihalta on kaksi 1950-luvun arkkitehtuurille ominaisluonnetta tuovaa matalaa nivelosaa, joiden kautta on käynti rakennuksiin. Virastojen eteläpuolella on terrassipiha, jota rajaa tukimuuri. Virastojen länsipuolelle ja luonnonkallion eteläpuolelle jää kaistale puustoista nurmea. Muilta osin korttelin lounaisnurkka, virkatalon terasseja lukuun ottamatta, on muuttunut suureksi pysäköintikentäksi, jota rajaa Piispankadun varressa suoralinjainen aita. Aidan molemmissa päissä on katosrakenteita ja pysäköintikannen alla on pysäköintihalli. Pysäköintitasolle on ajoyhteys suoraan pihalta pohjoisesta ja etelästä. Pysäköintilaitoksen kadunpuoleinen seinä on tummanharmaaksi maalattu terässäleikkö, joka jatkuu ylemmän tason kaiteeksi. Kadun varressa, pysäköintilaitoksen ja Maaherran virkatalon välissä on säleiköllä katetut ulkoportaat, jotka johtavat pihalta katutasolle.

→ Syksyisessä ortogonaalisessa ilmakuvassa näkyvät selvästi korttelin keskiosan lehtipuut. Kuva paljastaa myös laajat, asfaltoidut pysäköintialueet. Virastotalojen laajennuksen katolle on asennettu aurinkopaneeleita 2020-luvulla.

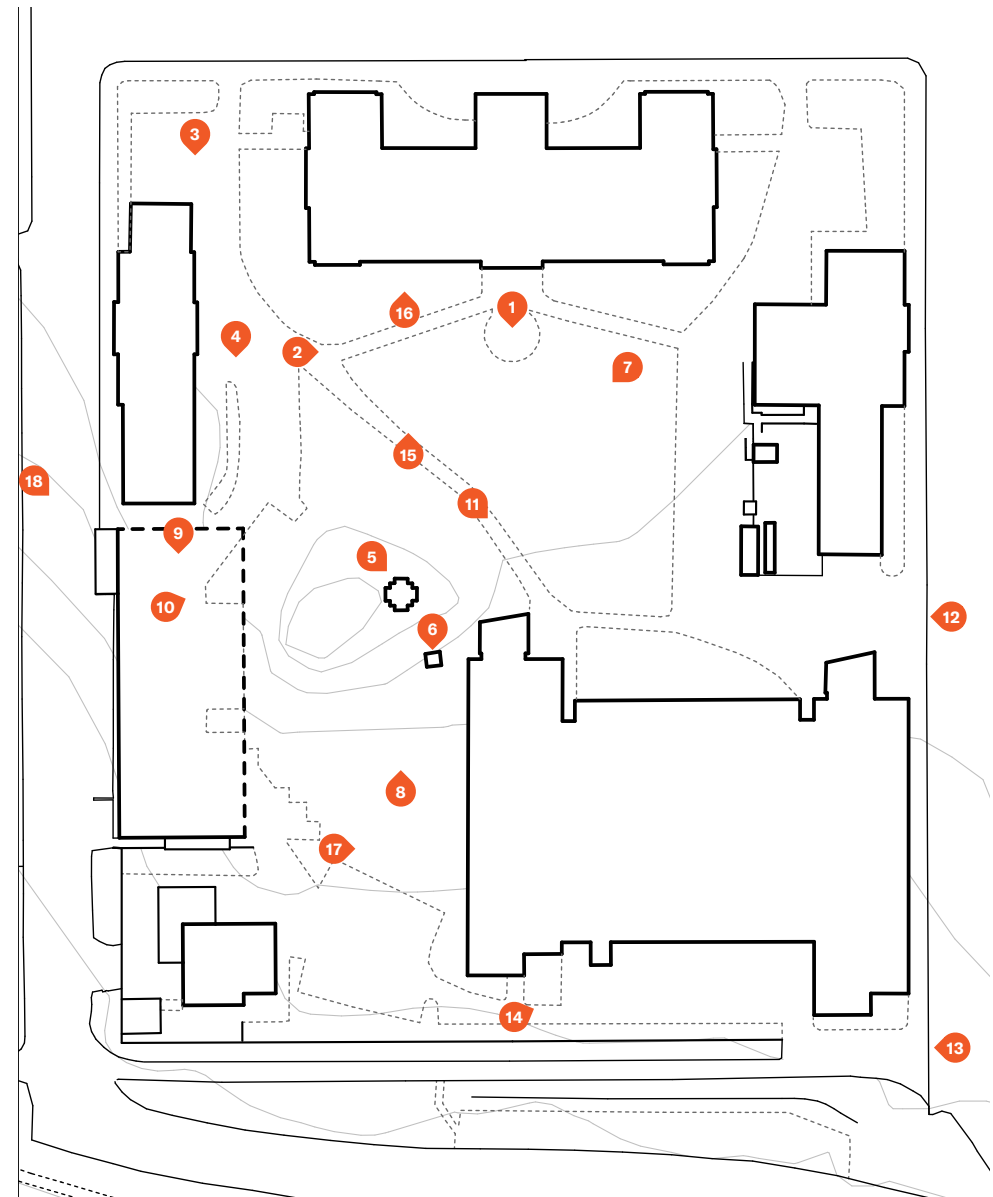
HAVAINTOJA PIHAN SÄILYNEISYYDESTÄ

- ❶ Katettu saapuminen
- ❷ Korttelia rajaa aita
- ❸ Pihan alueen hahmo on säilynyt, mutta luonne muuttunut
- ❹ Keskeisakseli ja näkymä. Akseli on katkennut.
- ❺ Kallio
- ❻ Sisäänkäynti 1880-luvulta
- ❼ 1950-luvun terassi tai terassimuuri
- ❽ Asfaltoitua pysäköintiä
- ❾ Puurivi osa 1882 suunnitelmaa
- ❿ Aita purettu viimeistään 1947
- ⓫ Tontin lounaiskulma ollut viisto 1800-luvulla
- ⓬ Rantaviiva 1885
- ⓭ Rantaviiva 1955

4.2 Pihapiirin valokuvadokumentointi

VALOKUVAUSPAIKAT, 1 -18.

→ Päärakennuksen eteläpuolella on rakennuksen keskilinjassa sijaitseva kivetty istuskelualue, joka on muodostettu 2000-luvulla. Myös penkit ovat 2000-luvulta.

→ Päärakennuksen eteläpuolinen piha on puistomainen ja siellä on eri puulajeja.

→ Tontin luoteiskulmassa on pysäköintialue, josta aukeaa näkymä kohti korttelin sisäosaa. Vasemmalla on Lääninhallituksen päärakennuksen ja oikealla C-talon pääty.

→ Myös C-talon itäpuolelle on rakennettu pieni pysäköintialue, jonka kautta on ajo tontin lounaiskulmassa sijaitsevan pysäköintirakennuksen ylätasolle.

↑ Nikkarityylinen huvimaja kallion laella on valmistunut 1885 ja säilynyt hyvin.

↑ Huvimajan vieressä avautuu yhä kapea näkymä virastotalon ohi kohti Kuopionlahtea.

→ Virastotalojen päädyt rajaavat pohjoista pihaa etelässä entisen puutarhan kohdalla. Kalliolla ja huvimajalla on tärkeä rooli pihan kiintopisteenä.

→ Tontin keskellä sijaitsevan kallion etelärinteessä on sisäänkäynti toisen maailmansodan aikana rakennettun maanalaiseen kallioluolaan.

→ Maaherran virkatalon pohjoispuolella pysäköintikansi hallitsee näkymää.

→ Näkymä pysäköintikannelta kohti tontin pohjoisosaa ja Lääninhallituksen päärakennusta. Oikealla puolella näkyvä, tontin keskellä sijaitseva kallio on säilytetty.

→ Näkymä korttelin sisäosasta kaakkoon. Kuvan keskellä on kahden 1950-luvun virastotalon väliin rakennettu lasinen laajennusosa.

→ Näkymä Sepänskadun sisäänkäynniltä kohti tontin keskiosaa. Piha on luonteeltaan huoltopihaa. Virastotaloissa on miellyttävät, pienimittakaavaiset henkilökunnan sisäänkäynnit. Viraston uudisosan julkisivu on peili, joka heijastaa ympäristöä.

→ Näkymä virastotalojen edustalle. Tukimuurin ja Lappalaisenkadun välissä on kevyenliikenteenväylä.

→ 1950-luvun virastotalojen ja väliin rakennetun laajennusosan edustalla piha on laatoitettu. Virastojen pääsisäänkäynti on uudisosan kautta. Uudisosassa toimii lounasravintola, jonka terassi näkyy taustalla.

← Pihan valaisimet, penkit ja muut varusteet on uusittu 1900-luvun lopussa tai 2000-luvulla. Pihan valaisinpylväät ovat harmaita valopylväitä.

→ Tontin lounaisosassa on kaksi metallirakenteista ja kaarevalla muovikatteella katettua avokasta polkupyörille.

← Lääninhallituksen päärakennuksen julkisivut on valaistu maantasolta massiivisilla valonheittimillä. Tontin eteläreunassa on lisäksi uudempiä pollarivalaisimia ja lipputanko.

→ 2010-luvun alussa rakennettu osittain maanalainen pysäköintitalo on muuttanut Piispankadun puoleista katunäkymää.

4.3 Korttelijulkisivujen kerroksellisuus

Piispankatu

Korttelin länsipuolella on maisemaltaan avoin Brahenpuisto, jonka maasto viettää lounaaseen kohti lahdenpoukamaa ja avaa näkymiä Lääninhallituksen korttelista järvelle. Vastapäätä näkyy Hermanninrannan kerrostaloalue ja tehtaan piiput. Rannan tiheä puusto peittää nykyisin osittain näkymän Lääninhallituksen korttelista järvelle. Järven rantaviiva on Brahenpuiston ja Väinölänniemen välisellä alueella luonnontilaista ja rakentamattomaa. Rantavedessä kasvaa kaislikkoa. Brahenpuiston edustalla on pieni hiekkaranta.

Piispankatu laskee kohti Kallaveden rantaa. Korttelijulkisivun pohjispäässä sijaitsevat 1880-luvun lääninhallitukset vaaleasävyiset rakennukset, kun taas katujulkisivun eteläosa on matalaa rakennetta. Kallio ja tontin puustoisuus näkyvät Brahenpuiston suuntaan. Pysäköintilaitos ja Maaherran virkatalon tukimuuri muodostavat selkeän rajan korttelin 31 ja katutilan välille.

↑ Katujulkisivu länteen edustaa pohjoispäästä lääninhallituksen vanhinta vaihetta ja eteläpää jää matalaksi ja avoimeksi. Keskellä on epämääräisemmäksi jäävä pysäköintilaitos. Fotogrammetria Piispankadun puoleisesta korttelijulkisivusta.

Hallituskatu

Korttelin pohjoispuolella on Piispanpuisto, joka muodostaa päärakennuksen pääjulkisivun eteen monumentaalisen avoimen kaupunkitilan. Puiston keskiakselissa kulkeva suora polku johdattaa päärakennuksen eteen ja muodostaa suoran avoimen näkymän pohjoisen Maaherrankadun katulinjaa pitkin puiston läpi. Päärakennuksen molemmin puolin olevat avoimet nurmikentät ja katulinjasta kauemmas symmetrisesti sijoitetut rakennukset korostavat päärakennuksen monumentaalisuutta.

Ympäristön korttelit ovat pääosin avokortteleita, jotka rajaavat katutilaa vaihtelevasti. Vastapäätä Piispanpuiston pohjoisosaa rajaa kaksi 1900-luvun alun kerrostaloa ja korkea tiilimuurattu Kallaveden lukion rakennus. Puiston itäpuolella Sepänkadun varrella kaksi kerrostaloa ja pienikokoinen ortodoksinen kirkko, jota ympäröi pieni avoin piha. Puiston länsipuolella sijaitsee vanha piispan asuinrakennus, jonka vieressä on eri aikakausien matalia

kerrostaloja. Kerrostalot on sijoitettu pääosin lyhyt pääty kadun suuntaan, ja rakennusten rajaama katutila on hajanainen.

Ympäristön rakennuskanta on asuinkerrostalovaltaista. Piispanpuiston ympäristössä on lisäksi julkisia toimintoja: Lääninhallituksen rakennuksissa toimivat muun muassa Aluehallintovirasto, Maanmittauslaitos, Kilpailu- ja kuluttajavirasto sekä muita valtion virastoja. Puiston pohjoispuolella on Kallaveden lukio, länsipuolella vanhassa piispantalossa toimiva Kuopion muotoiluakatemia ja itäpuolella Pyhän Nikolaoksen ortodoksinen katedraali.

Hallituskatu on tasainen edustavan, kaksikerroksisen uusrenessanssilinnan edustalla. Pääjulkisivu on säilyttänyt symmetrisen luonteensa hyvin. Katujen kulmaukset ovat avoimia ja muut hallintorakennukset sijoittuivat alun perin täysin symmetrisesti hieman taka-alalle. Hallintorakennusten myöhemmät muutosvaiheet ovat hieman muuttaneet symmetristä sommitelmaa.

↑ Lääninhallituksen pääjulkisivu antaa Piispanpuistoon ja kaupunkikuva on säilyttänyt alkuperäisen luonteensa hyvin. Päärakennuksen hahmo on säilynyt ja nurkat ovat yhä avoimia, aidattuja alueita. Fotogrammetria hallituskadunpuoleisesta korttelijulkisivusta.

Lääninhallituksen kortteli on ollut aina aidattu katutilasta päärakennuksen keskiosaa lukuun ottamatta. Aitaa on muutettu useaan kertaan. Päärakennuksen keskiosassa on julkisivun sivurisaliittien väliin jäävä kunniapiha ja keskirisaliitin kohdalla sisäänkäyntikatos, joka salli hevoskärkyjen saapumisen pääovelle saakka. Alun perin Hallituskadun puoleinen edusta ja vaunuramppi ovat olleet kivetyt ja katu pinnoittamaton.

Sepänkatu

Itäpuolella, Maanmittauskonttoria vastapäätä, Sepänkadun varressa on Kuurojen koulun kaksikerroksinen rakennus, jonka alempi kerros on kiveä ja ylempi puuta. Tyyliltään rakennus edustaa uusrenessanssia, kuten maanmittauskonttorin vanhempi osa korotetussa muodossaan. Kortteli on reunustettu matalalla umpinaisella lauta-aidalla. Kuurojen koulun korttelin pohjoisosassa on nykyisin nelikerroksinen kerrostalo, jossa on valkoiseksi maalautut tiilijulkisivut. Vanhassa Kuurojen koulun korttelissa toimii nykyisin muun muassa Kuopion kriisikeskus.

Korttelin 31 Sepänkadun puoleinen julkisivu on suurimittakaavaisempi kuin korttelin muut julkisivut. Pohjoispäässä on 1800-luvun lopulla valmistunut Maanmittauskonttori, jota korotettiin 1910-luvulla ja laajennettiin etelään päin 1930-luvulla. Laajennus on hieman sisennetty katulinjasta. Eteläpäättä hallitsee 1955 valmistunut, kolmikerroksinen virastotalo. Rakennusten väliin jää rako, josta pikoittavat metsäinen kallio ja huvimaja, ainakin talvisäällä. Sepänkadun puoleinen julkisivu jakautuu selkeästi kahteen osaan.

↑ 1950-luvun virastotalo ja 1930-luvun laajennusosa edustavat modernia mittakaavaa. 1930-luvun laajennusosa on mukautettu osaksi Maanmittauskonttorin vanhempaa vaaleaa ulkohahmoa, kun taas 1950-luvun osa on tietoinen irtiotto. Keltaisten ja punaisten rakennusten väliin jää melko iso, aitaamaton aukko, joka on nykyluonteeltaan huoltopihaa. Fotogrammetria Sepänkadun puoleisesta korttelijulkisivusta.

Lappalaisenkatu

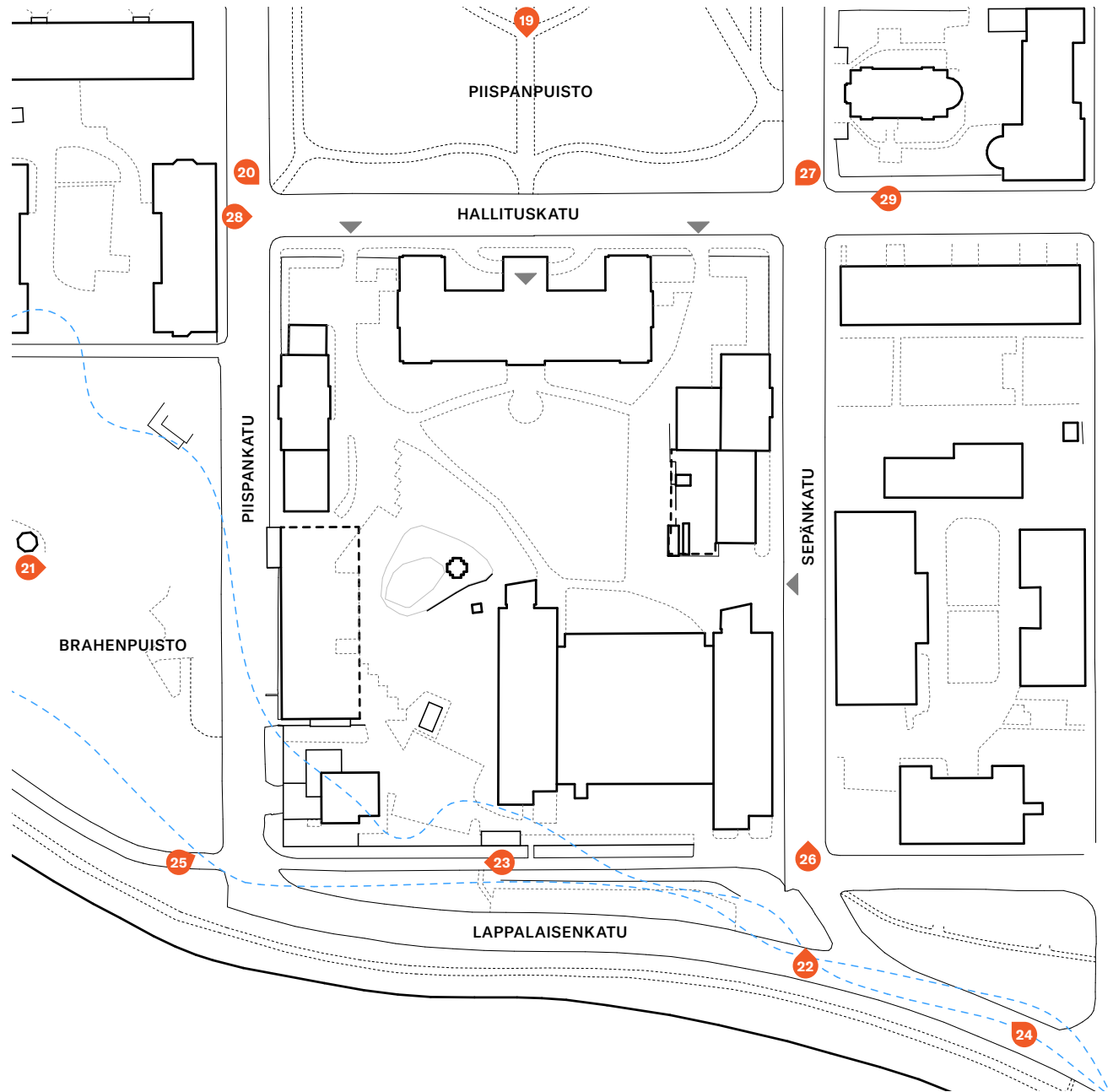
Tontin eteläinen reuna on pengerretty kivimuurilla, joka madaltuu kohti lounaiskulmaa. Sen edustalla on puiden reunustama kevyenliikenteen väylä. Korttelin eteläpuolella kulkee matalammalla sijaitseva, järven ranta myötäilevä Lappalaisenkatu, joka loppuu Lääninhallituksen korttelin lounaisnurkkaan ja jatkuu rantaa pitkin länteen kevyenliikenteenväylänä. Hopeapajujen reunustama kävelyreitti jatkuu Lappalaisenkadun ja rannan välissä itään kohti Väinölänniemen puistoaluetta.

Lappalaisenkadun puoleinen korttelijulkisivu paljastaa tontin korkeuserot: vaikka lääninhallituksen päärakennus on matalampi kuin 1950-luvun toimistotalot, sen harja sijoittuu maastossa korttelin katoksi. Eteläinen projektio kuvastaa tontin

kerroksellisuutta: etualalla näkyvät 1950-luvun kaksi korkeaa virastotaloa ja matala Maaherran virkatalo korttelijulkisivun länsikulmassa. Korkeiden 1950-luvun virastotalojen väliin on valmistunut 2012 lasinen laajennus, joka peittoaa korttelin läpinäkyvyyden. Länsipäässä korttelin avoin luonne on säilynyt ja rakennusten massoittelu on vaihtelevaa. Korkeat havupuut korostavat korttelin puistomaista luonnetta. Punatiiliset rakennukset on nivottu yhteen punatiilisen tukimuurin avulla. Tukimuuria oli 1950-luvulla pelkästään virkatalon kohdalla ja muu osuus on myöhempää perua.

↑ Korttelin 31 eteläpuoleinen julkisivu antaa järvelle ja on varsin kerroksellinen. Punatiilimuuria oli 1950-luvulla pelkästään maaherran virkatalon kohdalla. Pitkä muuri rajaa korttelin eteläreunan ja muuttaa pihan luonteen yksityisemmäksi. Fotogrammetria Lappalaisenkadun puoleisesta korttelijulkisivusta.

4.4 Korttelin 31 kaupunkikuvan valokuvadokumentointi

VALOKUVAUSPAIKAT, 19-29.

← Lääninhallituksen päärakennus muodostaa näkymäpääteen Piispanpuiston keskiakselille, joka jatkaa Maaherrankadun linjaa. Kyseessä on asemakaavahistoriallisesta näkökulmasta merkittävä lähestymissuunta.

PIISPANKATU

→ Hallituskadun ja Piispankadun kulma on aidattu ja avoin, kuten 1880-luvulla. Alun perin kulmassa oli puita ja kasvillisuutta. Tontin aita on uusittu.

20

21

→ Näkymä Brahenpuiston avoimen maisematilan yli kohti Lääninhallituksen korttelia. Pysäköintialueen kohdalla ei muodostu samalla tavalla identiteettiä kuin rakennusten kohdalla.

LAPPALAISENKATU

→ Lääninhallituksen tontti sijaitsee rantaa myötäilevää Lappalaisenkattua korkeammalla.

22

23

→ Lääninhallituksen korttelin eteläosaa rajaa tiilirakenteinen muuri, joka erottaa tontin yleisestä katutilasta ja kevyenliikenteen väylästä.

→ Näkymä Lappalaisenkataa pitkin länteen. Tien oikealla puolella näkyvät entinen kuuromykkäin koulun puurakennus ja lääninhallituksen virastotalot.

→ Maaherran virkatalo on moderni huvila, joka täsmentää korttelin luoteismurkkua punatiilisellä ja kevyellä olemuksellaan.

SEPÄNKATU

→ Näkymä Lappalaisenkatua pitkin länteen. Tien oikealla puolella näkyvät entinen kuuromykkäin koulun puurakennus ja lääninhallituksen virastotalot.

→ Näkymä Hallituskadun ja Sepänkadun risteyksestä Lääninhallituksen kortteliin. Päärakennus on oikealla puolella ja Maanmittauskonttori vasemmalla. Sen takana näkyy virastotalon pääty. Kulmaus on säilynyt aidattuna ja avoimena, kuten 1880-luvulla.

HALLITUSKATU

→ Vasemmalla näkyy Piispanpuisto ja oikealla lääninhallitus. Näkymä on säilynyt tässä kohdassa 1880-luvun asussa.

→ Näkymä Hallituskadun ja Sepänskadun risteyksestä kohti länttä. Ympäröivien kortteleiden matala puutalokanta on pääosin korvattu kolmesta neljään kerrosta korkeilla moderneilla asuinkerrostaloilla sotien jälkeen.

5. Johtopäätökset

KORTTELIN RAKENTUMINEN

Lääninhallituksen korttelin ensimmäinen rakennusvaihe käsittää vuonna 1885 valmistuneet uusrenessanssityyliset rakennukset: lääninhallituksen päärakennuksen, maanmittauskonttorin ja talousrakennuksen. Nämä vaaleat rapatut uusrenessanssirakennukset suunnittelivat Yleisten rakennusten ylihallituksen yliarkkitehti Constantin Kiseleff (1834–1888) ja ylijohtaja, arkkitehti Ludvig Lindqvist (1827–1894). Kaksikerroksinen päärakennus sijaitsee Piispanpuiston keskilinjalla. Ensimmäisessä kerroksessa oli virastoja, ja maaherran edustava asunto sijaitsi toisessa kerroksessa. Maanmittauskonttori ja talousrakennus olivat yksi-kerroksisia, ja ne sijoituivat korttelia sivuavien katujen varteen, hieman päärakennusta taaemmaksi. Talousrakennuksen eteläpuolelle rakennettiin puurakenteinen ulkorakennus ja kallion laelle huvimaja. Symmetrinen sommitelma kytkeytyi Maaherrankadun akseliin ja Piispanpuistoon.

Maanmittauskonttoria laajennettiin pihan suuntaan vuonna 1896 Kuopion lääninarkkitehti Julius Basilierin suunnitelman mukaan, ja korotettiin vuonna 1914 Ricardo Björnbergin suunnitelmien mukaan. Vuonna 1910 maanmittauskonttorin eteläpuolelle valmistui vahtimestarin asuintalo, joka kuitenkin purettiin, kun rakennusta laajennettiin 1931 Yrjö Sadeniemen ja Väinö Toivion suunnitelmien mukaan. Laajennusosan kellarissa sijainnutta lämpökeskusta laajennettiin 1939. Myös talousrakennusta korotettiin ja laajennettiin Björnbergin suunnitelmien mukaan vuonna 1914, ja pihalle rakennettiin uusi varasto- ja tallirakennus vuonna 1911. 1930-luvulla osa vanhasta ulkorakennuksesta purettiin kivirakenteisen siiven alta.

Vuonna 1954 valmistuivat arkkitehti Martti Melakarin suunnittelemat maaherran kaksikerroksinen, tasakattoinen virkatalo sekä kaksi harjakattoista ja kolmikerroksista virastoa tontin

eteläosaan. Näiden modernien rakennusten julkisivut ovat punatiiltä. Vuosikymmenten saatossa rakennuksissa on tehty monia pienempiä muutoksia, kunnes 2010-luvun alussa virastojen väliin valmistui arkkitehtitoimisto A-konsulttien suunnittelema lasijulkisivuinen nelikerroksinen uudisosa. Virastojen käyttöön toteutettiin myös pysäköintitalo Piispankadun varteen.

KORTTELIN OMINAISPIIRTEET

Kuopion I kaupunginosan kortteli 31 eli Lääninhallituksen kortteli kaavoitettiin ensimmäisen kerran 1800-luvun puolivälissä. Korttelin rakennuskanta on pääosin kahdesta vaiheesta. Lääninhallituksen edustava rakennusryhmä 1880-luvulta on tyyliltään uusrenessanssia. Tämän rakennusvaiheen kivirakennukset ovat rapattuja ja vaaleita. Kaksikerroksinen päärakennus muodostaa pitkälle kaupunkiakselille arvokkaan päätteen.

Korttelin muotopuutarha esiintyy suunnitelmassa 1880-luvulla. Suunnitelmasta toteutuivat keskeisakseli, perusjäsentely ja alueen rajaaminen aidoin, mikä käy ilmi 1900-luvun valokuvista. 1900-luvun valokuvat kertovat myös, että muotopuutarha toteutui suunnitelmassa esitettyä vaatimattomampana istutusten ja kävelyreittien osalta. Kuvissa näkyy hyvin hoidettuja pyöreitä perennoja.

1955 valmistunut rakennusryhmä, johon kuuluu kaksi harjakattoista kolmikerroksista toimistotaloa ja maaherran virka-asunto on tyyliltään yhtenäinen ja arkinen kokonaisuus. Kokonaisuus rakennettiin puutarhan kohdalle. Punatiili materiaalina erottaa tämän ajallisen kerrostuman vanhemmista rakennuksista, joiden julkisivut ovat rapattuja ja vaaleita. Lappalaisenkadun puolella korkea punatiilimuuri sitoo 1950-luvun rakennukset yhdeksi ryhmäksi, vaikka pitkää muuria on jatkettu korttelin kaakkoiskulmaan saakka todennäköisesti vasta 1990-luvulla.

Loivasti järveä kohti laskevan tontin pihan jakaa kallio kahteen osaan. Alkuperäinen asemapiirros vuodelta 1882 kertoo, että arkkitehti Ludvig Lindqvist otti taitavasti huomioon maaston muodot, vaikka sommitelma tavoitteli täydellistä symmetriaa.

KORTTELIN SÄILYNEISYYS

Vuonna 1885 valmistuneet rakennukset ovat säilyneet ulkorakennusta lukuun ottamatta. Lääninhallitus on säilyttänyt ulkomuotonsa parhaiten. Erityisen hyvin on säilynyt sen Piispanpuiston puoleinen julkisivu ja kunniapiha katettuine vaunuramppeineen. Maanmittauslaitoksen konttoria ja talousrakennusta on laajennettu ja korotettu eikä niiden ulkoasu ole siinä mielessä säilynyt alkuperäisenä. Muutokset on tehty vuosisadan taitteen paikkeilla ja tyyli on pysynyt suhteellisen yhtenäisenä, tosin rakennukset, erityisesti maanmittauslaitoksen rakennus, ovat muuttuneet koristeellisempaan suuntaan.

Hallituskadun puoleiset pienen avoimet kulmat ovat säilyttäneet luonteensa verrattain hyvin. Pihan jakoi alun perin aita, jonka eteläpuolinen puutarha toteutui vain osittain. 1880-luvun muotopuutarhasta ei ole enää mitään jäljellä. Kallio ja vuonna 1885 valmistunut huvimaja sen laella ovat säilyneet. Tontin eteläosa on nykyisin täynnä rakennuksia ja asfaltoitua pysäköintialuetta. Alkuperäisen sommitelman symmetriaa ei enää ole havaittavissa ja virastotalojen laajennus vuodelta 2013 katkaisee näkymän järveltä päärakennukselle ja päinvastoin. Rantaviiva on muuttunut ja korttelin yhteys järveen on heikentynyt sekä kulkureittien, laitureiden ja näkymälinjojen osalta. Korttelin keskiosa on melko puustoinen ja puistomainen.

KORTTELIN ARVOT

Lääninhallituksen 1880-luvun rakennusryhmän kaupunkikuvalinen arvo on kiistaton, mikä käy ilmi erityisesti vanhimmista valokuvista, missä matalan puukaupungin ylle kohoaa komea uusrenessanssipalatsi sivurakennuksineen. Lääninhallituksen rakennusryhmä nivoutuu Kuopion vuoden 1755 pääkadun päätteeksi. Alun perin päätteenä oli nykyisen Piispanpuiston kohdalla pitäjän kirkko, joka purettiin 1810-luvulla. Tämän jälkeen kortteli Piispanpuiston etelälaidalla määrittyi lääninhallituksen kortteliksi ja tori sai nimen Residenssitori, joka viittasi maaherran asuntoon.

Lääninhallituksen kortteli linkittyy Kuopion kaupunkipuiston kolmeen viheralueeseen: Väinölänniemeen, Brahenpuistoon ja Piispanpuistoon. Puistoja on kehitetty tietoisesti asemakaavoituksessa sen jälkeen, kun Väinölänniemi tuli kaupungin omistukseen 1858. Korttelia 31 on käsitelty puistomaisena kokonaisuutena, joka linkittyy viereisiin puistoihin ja Kuopion lahden rantaan kaikissa asemakaavoissa 1800-luvulta alkaen.

Lääninhallituksen kortteliin liittyy monenlaisia historiallisia arvoja. Edellä on kuvailtu asemakaavahistoriallisia, arkkitehtonisia ja puutarhataiteellisia arvoja. Lääninhallitus edustaa valtionhallintoa ja liittyy Kuopion perustamiseen eli sillä on instituutiona historiallista merkitystä. Valtion virastokäyttö on myös jatkunut korttelissa sen valmistumisesta alkaen.

Lähteet

ARKISTOLÄHTEET

Kansallisarkisto (KA)

Alkuperäiset suunnitelmapiirustukset ja muutossuunnitelmat vuoteen 1934 saakka. Rakennushallituksen piirustuskokoelma II ja III.

Kaupunkikartat. ihh* Kuopionkartat.

Kuopion karttapalvelu (KKP)

Asemakaavat, yleiskaava, kiinteistötiedot

Kuopion rakennusvalvonta (RakVV)

Rakennuslupa-asiakirjat

Maanmittauslaitos (MML)

Kiinteistörekisteriote 18.1.2025.

Vanhat ilmakuvat

Senaatin arkisto (SA)

Arkkitehti-, rakenne- ja talotekniset suunnitelmat noin 1970-luvulta alkaen

Kuopion kulttuurihistoriallinen museo (KKM)

Vanhat asemakaavakartat ja valokuvat

Rakennusvalvonnan arkisto (RakVV), Lupapiste Kauppa.

Muutosvaiheiden pääpiirustukset

MUUT LÄHTEET

Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo Oy 2018. *Kuopion lääninhallitus*. Rakennushistoriaselvitys 30.10.2018. Senaatti-kiinteistöjen tilaama konsulttityö. Helsinki: Senaatti-kiinteistöt.

Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo Oy 2019. *Kuopion lääninhallitus C-talo*. Rakennushistoriaselvitys 30.3.2019. Senaatti-kiinteistöjen tilaama konsulttityö. Helsinki: Senaatti-kiinteistöt.

Arkkitehtuurimuseon sivusto arkkitehdeista. Saatavilla: <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/bengt-schalin/> [Viitattu 19.1.2025].

Kuopion kaupunki, 2023. *Kuopion kansallinen kaupunkipuisto*. Hoito- ja käyttösuunnitelma. Kuopio: Kuopion kaupunki. Saatavilla: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.kuopio.fi/uploads/2024/03/kkp_hks_ym_28062023_small.pdf [Viitattu 18.1.2025].

Lilius, Henrik, 2014. Kustavilaisen ajan (1772–1809) kaupunki. Teoksessa: H. Lilius & P. Kärki toim., 2014. *Suomen kaupunkirakentamisen historia II*. Helsinki: SKS.

Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkuna. Sepänkatu 1 entinen kuromykkäinkoulu. Saatavilla: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200130 [Viitattu 18.1.2025].

Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkuna. Sepänkatu 9, virastotalo. Saatavilla: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200217 [Viitattu 18.1.2025].

Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkuna. Väinölänniemien kaupunkipuisto. Saatavilla: https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=2231. [Viitattu 5.9.2024].

Pohjois-Savon liitto, 2006. *Kuopion seudun kulttuuriympäristö seutukunnan vahvuudeksi*. Kulttuuriympäristöselvitys Kuopion seudun maakunta-kaavaa varten.

Pöyry Environment Oy, 2010. Kuopion kaupunginosa 1, korttelit 31–32. Lääninhallituksen ja entisen kuromykkäin koulun alueen rakennuskulttuuriselvitys. Täydennetty laitos 8.3.2010. Senaatti-kiinteistöjen tilaama konsulttityö.

Pöyry Finland Oy, 2010. Kuopionlahden toimistoalue. Maisemallinen ja kaupunkikuvallinen selvitys. Senaatti-kiinteistöjen tilaama konsulttityö 23.2.1010.

Riekki, Helena, 2005. Kuopion kaupungin rakennushistoria. Kaupungin rakentamisvaiheita vuodesta 1875. Kuopion historia 6. Oulu: Kalevaprint Oy.

Ruhanen, Roope, 2024. Kuopion kaupungin kaavoitusinsinööri Roope Ruhasen sähköposti arkkitehti Hanna Jaakonmäelle ja sen liite "1600-luvulta alkaen asemakartat ja -kaavat", 28.11.2024.

Suomen arkkitehtiliitto SAFA, 2022a. Savon arkkitehtuuriopas. Kuopion ruutukeskusta ja rännikadut. Saatavilla: <https://arksavo.fi/kohteet/kuopion-ruutukeskusta-ja-rannikadut/> [Viitattu 18.1.2025]

Suomen arkkitehtiliitto SAFA, 2022b. Savon arkkitehtuuriopas. Piispanpuisto. Saatavilla: <https://arksavo.fi/kohteet/piispanpuisto/> [Viitattu 18.1.2025]

Tekijästä

Ark-byroo on arkkitehtitoimisto, jonka erikoisalaa ovat rakennushistoria- ja kulttuuriympäristöselvitykset sekä vanhojen kiinteistöjen korjaus- ja muutoshankkeet. Palvelumme kattavat kehittämishankkeissa rakennushistorialliset tutkimukset ja arkkitehti- ja sisustussuunnittelun. Suoritamme myös laserkeilausta ja fotogrammetrista mittausta. Lisäksi konsultoimme asiakkaitamme rakennussuojelun asiantuntijoina.

Ark-byroo työskentelee asiantuntijana sekä pää- ja arkkitehtisuunnittelijana Suomen kulttuurihistoriallisesti merkittävimpien kiinteistöjen parissa. Tuomme hankkeisiin tutkittuun tietoon ja laajamittaiseen kokemukseen perustuvaa strategista ymmärrystä kohteiden nykytilasta, jonka pohjalta suunnittelemme uusia, kestäviä ratkaisuja. Asiakkaisiimme lukeutuu maamme suurimpia julkisia ja yksityisiä kiinteistöjen omistajia ja kehittäjiä.

Ark-byroo tutkii mennyttä ja suunnittelee tulevaa.